

הלכות מזוזה

סימן רפה' - שכר מצות מזוזה:

סעיף א' - גודל חשיבות מצוות מזוזה:

שו"ע - "מצות עשה¹ לכתוב פ' שמע (דברים ו, ד - ט) והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא) ולקבעם על מזוזת הפתח, וצריך לזהר בה מאד; וכל הזהיר בה, יאריכו ימיו וימי בניו. ואם אינו זהיר בה, יתקצרו"².

רמ"א - "ומ"מ אם אין ידו משגת לקנות תפילין ומזוזה, יקנה תפילין ולא מזוזה (ירושלמי סוף מגילה ובא"ח סי' ל"ח סי"ב), דמצוה שהיא חובת הגוף עדיפא"³.

¹ מצוות עשה לכתוב מזוזה:

למדנו במשנה במנחות כח. "שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו", ופירש"י: הפרשיות הן שמע והיה אם שמוע מכיון שבב' פרשיות אלו כתובה המצוה וכתבתם על מזוזות ביתך. וכ"פ בשו"ע - "מצות עשה לכתוב פר' שמע", והיה אם שמוע, ולקבעם על מזוזת הפתח".

² האם כופין על מצוות מזוזה:

פת"ש: אין כופין על מ"ע של מזוזה, מכיון דהוי מצות עשה שמתן שכרה בצדה, 'למען ירבו ימיכם'.

³ מה קודם למה - תפילין או מזוזה:

איתא בירושלמי - שאם אין ידו משגת לקנות תפילין ומזוזה - יקנה תפילין ולא מזוזה. הטעם - מצוה שהיא חובת הגוף עדיפא. וכ"פ הרמ"א. **ובפת"ש כתב** - שדווקא תפילין של רש"י קודמים למזוזה. אבל תפילין של ר"ת (כשיש לו כבר של רש"י) אינם קודמים למזוזה, משום דרובא דאינשי לא מניחים ר"ת.

ובאחרונים הובאו מספר טעמים בדבר מדוע קודמת תפילין למזוזה:

- **רעק"א**: תפילין היא מצוה המוטלת על גוף האדם ואין לו אפשרות להפטר ממנה, אבל מזוזה אין חיוב על האדם לבנות בית ולקבוע - ולכן היא קלה יותר.
- **ספר בית הלל**: תפילין הוא מלבוש והמצוה על גופו ממש, משא"כ במזוזה.

הנפק"מ ביניהם - מה קודם: תפילין או סוכה ולולב:

לפי רעק"א - המצוות שקולות מכיון שכולן הן חובות הבאות על גוף האדם. אבל לפי בית הלל: תפילין קודמות לסוכה ולולב, כיון שתפילין בדרך מלבוש, משא"כ סוכה ולולב. **אולם למעשה גם לפי רעק"א תפילין באמת קודמות לסוכה ולולב מטעם אחר** - כיון שמצוות תפילין נוהגת כל השנה, משא"כ סוכה ולולב.

❖ סדרי קדימה בין מצוות נוספות:

- **תפילין וציצית** - **כתב רעק"א** שתפילין קודמות לציצית, כיון שציצית מוטלת עליו רק אם לובש בגד של ד' כנפות, משא"כ תפילין שהם חובת הגוף תמיד ולא יכול להפטר ממנה.
- **לולב וציצית** - **רעק"א** - לולב קודם לציצית, אף שציצית נוהגת כל השנה, כיון שלולב מצוה חיובית, וציצית קיומית (כנ"ל - שתלוי במעשה חיובי שאני לובש בגד ד' כנפות).
- **מזוזה וציצית או תפילין**: **דהיינו** במקרה שאם יקנה תפילין, יבטל בודאי ב' מצוות מזוזה וציצית, שאין לו כסף לקנותם, **כתב הפת"ש** - שמא עדיף לבטל התפילין, ולקיים ב' מצוות. וצ"ע.

❖ האם עדיף לשאול תפילין ולקנות מזוזה?

- **מג"א**: לדידן שאין מניחין רק בשעת ק"ש ותפלה, אם אפשר בשאלה - מזוזה קודמת, כי תפילין אפשר לקיים ע"י שאלה, משא"כ מזוזה.
- **וכתב הפת"ש** שאם רוצה ללבוש תפילין כל היום, וא"א בשאלה לכל היום, צ"ע מי קודם - משום שמצד אחד לא יוכל לשאול אותה ליום שלם, אבל מצד שני אין חיוב להניח כל היום ולכן עדיף שישאל בשעת תפילה ויקנה בכסף מזוזה.

סעיף ב' - יתנה בטפח החיצון:

שו"ע - "נתינתה בטפח החיצון. הגה: י"א כשאדם יוצא מן הבית יניח ידו על המזוזה (מהרי"ל שם ומוכח בעבודת כוכבים דף י"א), ויאמר: ה' ישמר צאתי וכו' ⁴(במדרש). וכן כשיכנס אדם לבית, יניח ידו על המזוזה".

סימן רפ"ו - מקומות החייבים במזוזה:

סעיף א' - שערים, רפתות, אוצרות יין, בית שותפים וכד':

שו"ע - "אלו המקומות שחייבים במזוזה: אחד שערי בתים ושערי חצרות ⁵, מדינות ועיירות, רפת בקר ולולין ⁶ ואוצרות יין ושמן ובית האשה ⁷ ובית השותפים ⁸, כולם חייבים".

- **וכתב בשע"ת:** שכל הדיון הוא דווקא אם בטוח שיוכל לשאול תפילין כל יום, ולא יצטרך להחזירם בע"כ, אז מזוזה קודמת. אבל אם אינו בטוח, תפילין קודמין, שמא לא יוכל לשאול ויבטל מצות תפילין הקודמת למזוזה.
- **אולם בפת"ש כתב** שיתכן שאפי' אם אינו בטוח, מזוזה קודמת. מכיוון שאם יקנה תפילין, בודאי שלא יקיים מזוזה. אבל אם יקנה מזוזה, יש ספק שמא יקיים גם תפילין ע"י שאלה. ולמעשה צ"ע. ודוקא כשצריך מזוזה לבית שלו, שהוא חיוב דאורייתא. אבל כשצריך מזוזה לבית ששוכר, שחיובו רק מדרבנן, תפילין קודמין. מכיוון שספק דאורייתא עדיף מודאי דרבנן (ר"ה לב:).

⁴**מסכת ע"ז, יא:** - "אונקלוס בר קלונימוס איגיר. שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה וכו'. כי נקטי ליה ואזלי, חזא מזוזתא דמנחא אפתחא, אותיב ידיה עלה ואמר להו: מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו ה', עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ, שנאמר: ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם, איגור".

⁵ **חיוב שערים במזוזה:** למדנו בגמ' **ביומא יא.** - "בשערך" - אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, יש בהן חובת מצוה למקום. משום שנא' וכתבתם על מזוזת ביתך ובשערך".

וכ"פ השו"ע - "אחד שערי בתים ושערי חצרות, מדינות ועיירות... כולם חייבים".

❖ האם בית אסורים חייב במזוזה:

- **כתב רעק"א:** חייב במזוזה. הטעם - דירה בע"כ שמה דירה.
- **בית הלל** - כתב לפטור.

⁶ רפתות ולולים:

גמ': רפת, ולולין חייבין במזוזה. וכ"פ השו"ע.

אלא שיש לשאול כיצד רפת דנפיש זוהמיה חייב במזוזה? הרי בית שימוש למשל פטור?

- **ט"ז:** ברפת יש זבל הבהמות תדיר, ואפי"ה חייב במזוזה. ולא דמי לבית הכסא, דנפיש זוהמיה.
- **פת"ש:** היום לא עושים מזוזה ברפת, כי דווקא בימיהם לא היה כ"כ מלוכלך אבל היום רואים בחוש שנפיש זוהמיה. אבל בלול יש לעשות, דלא נפיש זוהמיה. ואפי"ה אם יש קצת לכלוך, אם הדלת מבפנים והמזוזה מבחוץ, ראוי לשים מזוזה.

⁷ חיוב בית של אשה במזוזה:

למדנו בגמ': בית האשה ובית השותפין - חייבים במזוזה. פשיטא, מהו דתימא: ביתך - ולא ביתה, ביתך - ולא בתיהם, קמשמע לן. ואימא הכי נמי!

אמר קרא 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם', הני בעו חיי והני לא בעו חיי.

וכ"פ השו"ע.

⁸ חיוב בית של שותפים במזוזה:

לגבי שותפות בין ישראל ראינו בהערה הקודמת שחייב במזוזה.

השאלה היא מה הדין אם יש שותפות של ישראל וגוי:

למדנו בגמרא **ביומא יא.** - "הני אבולי דמחוזא (שערי עיר ששמה מחוזא והיו רובן ישראל), מאי טעמא לא עבדו להו רבנן מזוזה? משום סכנה (שלא יאמר המלך כשפים עשיתם בשערי עיר), וכ"פ **כאן הרמ"א** - "וכן חצירות או עיירות שמקצת עובדי כוכבים דרים שם, פטורין ממזוזה".

ונחלקו ראשונים מה הדין אם הישראל והגוי שותפים באותה חצר ממש:

- **רשב"א:** גם בבית שיש לישראל שותפות עם גוי, חייב במזוזה. הטעם - כיון שמזוזה נועדה לשמירה, וזה שייך בבית כזה. וכ"פ **בבדק הבית**.
- **מרדכי:** בית של שותפות עם גוי, פטור ממזוזה. וכ"פ **בד"מ, וברמ"א**.

רמ"א - "ודוקא כשבית השותפים ישראלים, אבל בית של ישראל ועובד כוכבים פטור ממזוזה (מרדכי ספ"ק דעבודת כוכבים) וכן חצירות או עיירות שמקצת עובדי כוכבים דרים שם, פטורין ממזוזה (חידושי אגודה פ"ק דיומא)".

סעיף ב' - מקום שהנשים רוחצות בו:

שו"ע - "בית התבן, בית העצים ובית הבקר חייבים. ואם הנשים רוחצות בהם, כיון שעומדות שם ערומות, אין כבוד שמים להיות שם מזוזה".

רמ"א - "ודוקא אלו, אבל חדר ממש, אפי' מקום שאיש ואשה ישנים ומשמישים שם, חייב במזוזה (בתשובת מהרי"ל וכ"כ הבי"ל). ויש מקילין ואומרים דבכל מקום שנשים שוכבות פטור ממזוזה (בי"י בשם סמ"ק וכל בו ומרדכי סוף הלכות מזוזה). ונראה לי דבמקום שהדלת מבפנים וכששוכבים שם סוגרים הדלת ונמצא המזוזה מבחוץ חייב לכולי עלמא (ד"ע בד"מ וכ"מ בתשובת מהרי"ל סי' צ"ח / צ"ד/)⁹."

סעיף ג' - בית כנסת:

שו"ע - "בית הכנסת, אם יש בו דירה לשום אדם, חייב במזוזה"¹⁰.

רמ"א - "ואם בית דירה בעזרה שלפני בית הכנסת, העזרה חייבת ובית הכנסת פטור. (בי"י בשם רבינו ירוחם)".

וכתבו האחרונים הטעם מדוע שותפות עם גוי פוטרת מחובת מזוזה:

- **ט"ז:** הריבוי לשותפין הוא משום שכתוב "למען ירבו ימיכם", ובגוים זה לא שייך שהרי אינם מקיימים התורה ולא שייך ירבו ימיכם.
  - **ש"ך:** יש חשש סכנה - שלא יאמר הגוי שהיהודי עושה מעשה כשפים ויעלילו עליו עלילות דם.
  - **ש"ך -** טעם נוסף - הגוים נוטלים את המזוזות ומבזים אותם. ולכן לא היו עושים מזוזות ברחובות קרקוב.
- ❖ **בית שאן בן דין חלוקה וגר איתו גוי - חייב במזוזה:** בפת"ש מביא בשם רעק"א - אם פעמים היהודי משמש בכולה ופעמים הגוי משמש בכולה, חייב במזוזה. משום דבכה"ג קי"ל יש ברירה, ויוצא שהבית כולו שייך לכל אחד ולכן חייב במזוזה.

⁹ **האם חדר שנשים רוחצות או ישנות בו חייב במזוזה או שמא פטור משום צניעות וכבוד המזוזה:**

ההלכה מתייחסת ל-2 סוגי חדרים שהנשים מתלבשות בהם:

א. בית תבן/עצים וכד':

גמ' (יומא יא.): בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות - פטורין מן המזוזה, מפני שהנשים נאותות בהן. הא סתמא, חייבין.

א) **רב כהנא:** מאי נאותות, רוחצות (מקום גנאי הוא שעומדות ערומות, ואין כבוד שמים להיות שם מזוזה).

וכתבו הרי"ף והרא"ש שהל' כרב כהנא, שבסתם חייבים במזוזה, אא"כ הנשים רוחצות שם. וכ"פ בשו"ע.

ב. חדר שינה:

- **מרדכי:** חדר שנשים ישנות בו, פטור ממזוזה. הטעם - מקום גנאי. וכמו שבגמ' שפטרו ממזוזה מקום שנשים רוחצות שם.
- **מהרי"ל:** חדר שינה חייב במזוזה. ושני טעמים בדבר: 1. הגמ' פטרה דוקא בית תבן וכדו'. אבל בית דירה ממש, אף שהנשים רוחצות שם, חייב במזוזה. 2. דוקא מקום שנשים רוחצות ערומות, פטור ממזוזה. אבל בחדר שינה, אף שמשמישים שם, אין עומדים ערומים, ולכן חייב במזוזה.

הלכה למעשה - השו"ע התייחס רק לבית תבן/בקר וכד' ולא הזכיר דין חדר שינה.

הרמ"א הביא את שתי השיטות וכתב בסתמא שחייבים ואחרי כן הביא שיש פוטורין: "אבל חדר ממש אפילו מקום שאיש ואשה ישנים ומשמישים שם חייבים במזוזה (כמהרי"ל) ואחרי כן כתב כמרדכי - "ויש מקילין ואומרים דבכל מקום שנשים שוכבות פטור ממזוזה".

ומ"מ סיים הרמ"א למעשה שיש דרך שכולם יסכימו עליה - "ונראה לי דבמקום שהדלת מבפנים וכששוכבים שם סוגרים הדלת ונמצא המזוזה מבחוץ - חייב לכ"ע."

¹⁰ **בית כנסת פטור ממזוזה אא"כ יש בו בית דירה:** גמ' **ביומא יא:** - "בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת, חייב במזוזה. ושאין בה בית

דירה - רבי מאיר מחייב, וחכמים פטורין".

ובשו"ע פסק כחכמים - ביהכנ"ס חייב במזוזה רק אם יש בו דירה.

סעיף ד' - מקומות שאינם עשויים לדירת כבוד:

שו"ע - "בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה, פטורים, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד"¹¹.

סעיף ה' - כיסוי המזוזה במקום טינוף וראייתה במקום טהרה¹²:

שו"ע - "במקום שיש טינוף, כגון שתינוקות מצויים שם, טוב לכסות המזוזה; ובמקום טהרה, טוב להיות נראית"¹³.

סעיף ו' - אכסדרה:

שו"ע - "אכסדרה, והוא המקום שיש לו ג' כתלים ותקרה, אף על פי שיש לה שני פצימין ברוח רביעית, פטורה, מפני שהפצימין להעמיד התקרה הם עשויים ולא משום מזוזות (ל' הרמב"ם פ"ו מהס"ת ד"ג). אבל אם יש לה מחיצה גם ברוח הרביעית, אף על פי שהיא נמוכה או שעשויה חלונות חלונות, חייבת"¹⁴.

סעיף ז' - מרפסת:

שו"ע - "מרפסת, שהיא דרך לעלות בה לעליות, ובית שער והגנה, פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים. ויש אומרים שבית שער חייב אפילו אין בית פתוח לו (טור והפוסקים בשם ר"י)"¹⁵.

¹¹ מקומות שאין כבוד לדור בהם - פטורים ממזוזה: למדנו בגמרא ביומא יא, א: "גמ': בית הכסא, ובית הבורסקי, ובית המרחץ, ובית הטבילה - פטורין מן המזוזה, משום דנפיש זוהמיה. 'בית', מה בית העשוי לכבוד, אף כל העשוי לכבוד, יצאו אלו שאין עשויין לכבוד".
וכ"פ השו"ע.

ובש"ך כתב שאף אם מכסה המזוזה בכיסוי שכבר אין בעיה של ביזוי שלה - מ"מ עדיין המקום פטור מכללו ולכן אין לשים שם מזוזה.
❖ אם עשה שינוי בביתם כאלו לבית דירה: כתב הפת"ש - שאם עשו שינוי מעשה בחדר המרחץ, כגון שעקרו התנור, והפכו אותו לבית דירה - חייב במזוזה. דהיינו שחזר להיות מקום מכובד שחייב במזוזה.

¹² ההבדל בין מקומות שמיסודם מטונפים למקומות רגילים שיש בהם טינוף: ההבדל בין סעיף זה לסעיפים הקודמים שעסקו בבית הכסא או בבית המרחץ שנשים רוחצות בו הוא - ששם המקום מעיקרו אין בו כבוד ולכן מעיקרא אין כלל חיוב מזוזה, משא"כ הכא שהמקום עצמו הוא מקום שאין בו חיסרון של כבוד ולכן חייב במזוזה אבל לפעמים מצוי בה טינוף ולכן יש חיוב לכסות המזוזה.

¹³ מקום שיש בו טינופת חייב במזוזה מכוסה:
הסמ"ג כתב שכל מקום העשוי לדירה חייב במזוזה, אף שהוא במקום הטינופת, אלא שצריך לכסות המזוזה, כגון בחדר שהתינוקות מצויים שם. ובכלבו כתב שאם זה מקום נקי טוב שהמזוזה תהיה נראית.
וכ"פ השו"ע - "במקום שיש טינוף כגון שהתינוקות מצויים שם - טוב לכסות המזוזה ובמקום טהרה - טוב להיות נראית".
ובפת"ש כתב שהכיסוי מועיל רק כשלפעמים עושה דבר טינוף כנגד המזוזה. אבל אסור לעשות דבר טינוף בקביעות נגד המזוזה ולסמוך על הכיסוי.
במה מכסים המזוזה?

הט"ז כתב שגם במקום שצריך שהמזוזה תיראה, לא יניח אותה מגולה לגמרי - שמא תימחק, אלא יניחה בתוך נרתיק זכוכית.
והוסיף הט"ז וכתב שכיסוי זכוכית מהני לענין לכלוך כמו צואה וכד' שנאמר בזה "וכסית את צואתך" - היינו שבכל כיסוי תליא מילתא, אבל לענין ערוה - כגון חדר שינה שמשמשים שם - לא מהני כיסוי אלא בראיה תליא מילתא דכתיב "לא יראה בך ערוות דבר" ולכן צריך כיסוי שחוסם את ראיית המזוזה.

ובפת"ש כתב - שגם לענין תשמיש מהני כיסוי זכוכית, עם סודר נוסף עליו (דבכ"מ לא מהני כיסוי אחד).

¹⁴ אכסדרה: הגמ' במנחות לג: דנה בדין אכסדרה ומחלקת: "אכסדרה פטורה מן המזוזה (שלש דפנות סתומות בלא פתח, והרביעית פתוחה לגמרי מתחת, אבל למעלה יש דופן מעט המחזיק את הסכך). ואע"פ שיש לה פצימין פטורה, שאין עשויין אלא לחיזוק לתקרה. מיתיבי, בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה. באכסדרה דבי רב (שיש לה ד' דפנות, אלא שאין מגיעות לסכך), או באכסדרה רומיתא (עשויה חלונות חלונות)".
דהיינו - אם יש לה רק ג' דפנות - אז הפתח אינו משמש כפתח של בית אלא רק בגלל שהוא נועד להחזיק את התקרה. אבל אם יש לה ד' דפנות נחשב כבית וכפתח ולכן חייב במזוזה.

¹⁵ בית שער, מרפסת:

מציונו 2 גמ' סותרות לכא' לגבי השאלה האם בית שער (ומרפסת וגוינה...) פטורים או חייבים במזוזה:

סעיף ח'- בית שער שפתוח מצד אחד לבית ומצד שני לחצר:

שו"ע- "בית שער שפתוח לבית ולחצר, חייב בשתי מזוזות, אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לחצר".

סעיף ט'- שבין גינה לבית:

שו"ע- "בית שער העומד בין הגנה לבית, חייב בשתי מזוזות, אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לגנה".

סעיף י'- בית המדרש:

שו"ע- "בית המדרש פטור מהמזוזה. ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו, חייב במזוזה באותו פתח. וי"א שבית המדרש חייב במזוזה, ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה¹⁶".

מגמ' ביומא יא: משמע- "בית שער אכסדרה ומרפסת פטורים ממזוזה, כיון שאינם מיוחדים לדירה".

אולם- מגמ' במנחות לג: משמע הפוך- "בית שער אכסדרה ומרפסת חייבים במזוזה".

נחלקו הראשונים כיצד ליישב את 2 הגמרות:

- רי"ף, רמב"ם: בעלמא הם פטורים לגמרי, ומה שאמרו שהם חייבים איירי כשהבתים פתוחים לתוכם ומחברים אליהם.
  - רא"ש, תוס': מה שכתוב שהם פטורים- היינו מדא', ומה שכתוב שחייבים- מדרבנן.
- שו"ע: פסק בסתם כרי"ף וסיעתו, ואחרי כן הביא את סיעת הרא"ש כי"א: "מרפסת... ובית שער והגנה פטורים, ואם בית פתוח לאחד מאלו- חייבים. ויש אומרים שבית שער חייב אפילו אין בית פתוח לו".
- ובט"ז כתב- שאף שגינה לא הוזכרה בגמ', הטור סובר להשוותם, כיון שאין בהם דירה.

16 בית המדרש:

בגמ' בברכות מז. למדנו- "רבין ואב"י הוּוּ קא אזלי באורחא וכו'. כי מטא לפתחא דבי כנישתא, אמר ליה ניעל מר, דאין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה. אלא מעתה בית הכנסת ובית המדרש דלית בהו מזוזה הכי נמי דאין מכבדין, אלא אימא בפתח הראוי למזוזה"- משמע שביהמ"ד פטור ממזוזה.

ומצד שני בירושלמי מצאנו- בביהמ"ד של ר' חנינא היתה מזוזה.

וכן מביא בב"י שהמהר"ם התקין מזוזה בביהמ"ד שלו, ואמר שעד שלא התקין מזוזה- הייתה מגיעה בצהריים רוח רעה (כשהוא היה נח) ומפחידה אותו.

ובש"ך כתב הטעם מדוע יש צד לומר שבימ"ד חייב במזוזה- כי ביכנס זה לא מקום שגרים בו אא"כ יש בו בית דירה, אבל בימ"ד חשיב כדירה כיון שהתלמידים לומדים בו כל היום.

הלכה למעשה- הב"י כתב שאף שמדינא יש לפטור כדעת הרא"ש והרמב"ם, למעשה יש לשים מזוזה, כדי לצאת ידי כל הדעות, ובפרט שאין בזה חסרון כיס. אבל לא יברך.

ובשו"ע פסק בסתם שפטור, וי"א שחייב, ונכון לשים מזוזה בלא ברכה.

ובש"ך כתב שעדיף שיקבע תחילה בפתח ביתו ויברך, ויכין גם לפטור את המזוזה שבביהמ"ד, ואז יקבענה.

בית מדרש של יחיד: כתב פת"ש: דווקא בימ"ד של רבים י"א שפטור, אבל בימ"ד של יחיד בודאי חייב (תוס').

סעיף יא' - סוכה, בית שבספינה, וחנויות שבשוק:

שו"ע - "סוכת החג¹⁷, בחג, והבית שבספינה¹⁸ והחנויות שבשוקים¹⁹, פטורים".

סעיף יב' - שתי סוכות יוצרים:

שו"ע - "שתי סוכות של יוצרים, זו לפני מזו, הפנימית חייבת והחיצונה פטורה"²⁰.

סעיף יג - השטח המינימלי לחיוב במזוזה:

שו"ע - "בית שאין בה ד' אמות על ד' אמות, פטור. ואם יש בו כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות בשה, אף על פי שארכו יתר על רחבו או שהוא עגול או בעל ה' זוויות, חייב (רמב"ם שם ד"ב)"²¹.

17 חיוב דירות עראי במזוזה:

למדנו בגמ' ביומא דף י, א': "סוכת החג בחג - רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטרים. רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ומחייבא במזוזה, ורבנן לטעמיהו דאמרי סוכה דירת עראי בעינן ולא מחייבא במזוזה".

ובשו"ע פסק כחכמים - "סוכת החג בחג... פטורים".

וכתב בפת"ש - שדוקא במקום שנעשה רק לשם סוכה, הוא פטור משום דירת עראי. אבל חדר המשמש לדירת קבע כל השנה, אף שבסוכות מסירים את קיריו ועושים בו סוכה, הוא חייב במזוזה גם בסוכות.

18 בית שבספינה:

רמב"ם: גם בזה פטור. הטעם - הוא דירת עראי, כמו סוכה.

וכ"פ השו"ע.

19 חנויות בשווקים - אילו חנויות נחשבות לדירת עראי שפטורות מן הסוכה:

השו"ע כתב ע"פ הגמ' והרמב"ם - שחנויות שבשווקים פטורות ממזוזה.

והט"ז כתב הטעם - דאפי' אם יושבים בחנות כל היום - כיון שלא יושבים שם בלילה, חשיב דירת עראי. וכמו לענין חזקת קרקעות.

אבל אם זו חנות בבית והיא פתוחה לרה"ר - היא חייבת במזוזה.

אולם בפת"ש חולק על הט"ז ואומר - שאם יש סחורה בחנות באופן קבוע, חייבת במזוזה, כמו אוצר. ואף אם מפנה הסחורה בלילה - עדיין תתחייב במזוזה כמו שבביהמ"ד שיושבים שם רק ביום ואפ"ה חייב.

וכל מה שאיירי השו"ע הוא דווקא "בבסטות" וכד' שאין עומדות בקביעות, אלא שמקימים אותם לזמן קצר ביריד, ואח"כ מפרקים אותם, וזה הוי כמו סוכת החג בחג.

20 שתי סוכות זו לפני מזו:

גמ' סוכה ח: "שתי סוכות של יוצרים זו לפני מזו, הפנימית חייבת במזוזה, והחיצונה פטורה מן המזוזה. ואמאי תהוי חיצונה כבית שער הפנימית ותתחייב במזוזה, משום דלא קביע".

ופירש"י: בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו, ומוציא קדרותיו למכור. הפנימית חייבת, משום דכל דירתו בה. והחיצונה פטורה, דלאו דירה היא, שאינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם, ולהכניס שם תגרים. וכ"פ השו"ע.

21 בית שאין בו ד' על ד' אמות - פטור ממזוזה:

למדנו בגמ' בסוכה ג. - "בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטור מן המזוזה. מאי טעמא, דבית כתיב ביה".

נחלקו הראשונים מהו אותו שטח של ד' אמות:

- רא"ש: צריך דוקא מרובע בשיעור ארבע על ארבע, דפחות מכאן אינו ראוי לדירה.
  - רמב"ם: העיקר שיוכל לרבע ממנו שיעור ארבע על ארבע. ואפי' אם ארכו יתר על רחבו, או עגול, או בעל ה' זוויות, חייב במזוזה.
- השו"ע פסק כרמב"ם, אבל הש"ך כתב שיש לחוש לדעת הרא"ש, ולכן אם אין ד' על ד' אמות מרובעות - יקבענה בלא ברכה, או שיברך על אחרת ויכוין עליה.

❖ **בית שער וכדו' - א"צ בד' אמות:** בפת"ש דקדק: שדוקא בית דירה צריך ד' על ד', אבל בית שער וכדו' אפי' אם אין בהם דע"ד חייבין.

❖ **בית גדול שיש בו חדרים קטנים שאין בהם דע"ד - פת"ש:** בית גדול שיש בו דע"ד, גם החדרים הקטנים שבתוכו חייבים במזוזה, אפילו שבהם עצמם אין דע"ד.

סעיף יד'- בית שאין לו תקרה:

שו"ע - "בית שאין לו תקרה, פטור. היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה, אם היה הקירווי כנגד הפתח, חייב במזוזה, והוא שיהיה במקורה ד' על ד"י²².

סעיף טו'- חייב מזוזה בפתח בלי דלתות:

שו"ע - "הבית, אף על פי שאין לו דלתות, חייב במזוזה. ויש מי שפוטרי²³.

סעיף טז'- הרבה חדרים זה לפניו מזה:

שו"ע - "הרבה חדרים, זה לפניו מזה, כולם חייבים במזוזה".

סעיף יז'- בית שיש בו הרבה פתחים:

שו"ע - "אם יש בבית הרבה פתחים פתוחים לחצר או לרשות הרבים, ונעשו כולם לכניסת ויציאת בני הבית, כולם חייבים אפילו נתמעטו הדיורים שאין רגילין עתה לצאת ולבא אלא באחד מהם".

סעיף יח'- בית שיש לו פתחים ומרתף:

שו"ע - "בית שיש לו פתחים הרבה, אף על פי שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחת מהם, חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח²⁴.

²² בית מקורה שהורידו ממנו הגג ושמו שם סכך- האם צריך לשים מחדש מזוזה כשמחזירים הגג משום "תעשה ולא מן העשוי":

דהיינו- שמים מזוזה בחדר מקורה, ובסוכות מורידים את הקירווי, ועושים בו סוכה, ואחר סוכות מחזירים את הקירווי, אבל המזוזה קבועה כל הזמן- האם זה בסדר?

כתב בפת"ש: שהמזוזה כשרה, וא"צ להסירה ולקבועה מחדש. וכתב שני טעמים:

א. אף בסוכות חדר זה חייב במזוזה, כיון שהוא משמש לדירת קבע כל השנה. ודוקא במקום שנעשה רק לשם סוכה, הוא פטור משום דירת עראי.
ב. פסול תעשה ולא מן העשוי הוא דווקא בשעה שמתחילה היה פסול, אבל אם נעשה מתחילה בכשרות, אף שנפטר אח"כ וחזר לחיובו, כשר.

²³ האם פתח שאין בו דלת חייב במזוזה:

למדנו בגמ' במנחות לג.- "ריש גלותא בנא ביתא, אמר ליה לרב נחמן קבע לי מזוזתא, א"ר נחמן תלי דשי ברישא".

בעקבות גמ' זו נחלקו הראשונים- האם "דלת" מעכבת לעניין מזוזה או שמא גם אם אין דלת יש חובת מזוזה מהתורה:

- **רמב"ם**- מגמ' זו אנו לומדים שדלת היא תנאי מחייב כדי להתחייב במזוזה, ובלי דלת אין חובת מזוזה.
- **רא"ש, ראב"ד, ועוד**- יש חיוב במזוזה גם ללא דלת, וכוונת הגמ' היא שלא יתלה המזוזה על חלק מהקיר ואז יחבר את הקיר לבית.

הב"י כתב שהל' כרוב הראשונים לחומרא- שפתח חייב במזוזה גם בלי דלת, ובשו"ע הביא שיטה זו ב"סתם" ואחרי כן כתב את שיטת הרמב"ם- "ויש מי שפוטרי (אם אין דלת)".

ש"ך- לכתחילה נכון לחוש לרמב"ם: הש"ך (כה) כתב שיש להחמיר לכתחילה כרמב"ם, ולכן לכתחילה יקבע הדלת ואח"כ המזוזה. ואם א"א, ישים המזוזה בלי ברכה, או יברך על אחרת ויכוין עליה. וכשיניח הדלת, יסיר המזוזה, ויקבענה אחר שישים הדלת בלי ברכה.

²⁴ בית שיש לו הרבה פתחים:

גמ' (מנחות לד.): אמר רב הונא, אם יש לו פתח אחד חייב במזוזה אחת, אם יש לו ב' פתחים חייב בשתי מזוזות. שמע מינה מדרב הונא, האי אינדרונא דאית ליה ארבעה באבי, חייב בארבע מזוזות. פשיטא, לא צריכא אף על גב דרגיל בחד".
והקשה רש"י-הרי במקום אחר למדנו- "הלך אחר הרגיל"- דהיינו שרק הפתח הרגיל הוא שזה שחייבים בו במזוזה? ולא כל פתח ופתח כמו שכתוב כאן?

ותירץ שני תירוצים: א. דווקא כשיש שני פתחים הוא דאמרינן לך אחר הרגיל אבל אם יש יותר מ-2- כולם חייבים במזוזה. ב. שאם עשה את הפתחים כדי שיכנסו ויציאו מכולם- כולם חייבים.

וכך פוסק השו"ע בסעיפים יז'-יח'- שאם אלו כמה פתחים או כאלה שנעשו כדי שכולם יציאו ויכנסו מהם- אע"פ שיש עכשיו אחד שרגיל בו יותר- כל הפתחים חייבים במזוזה.

רמ"א - "הואיל ונעשו לכניסה ויציאה (משמעות הטור).

מרתף שיש לו פתח מן הרחוב, שמכניסין בו יין בחביות גדולות, ויש לו פתח קטן מן הבית שנכנסים ויוצאים בו תמיד, אם הפתח הקטן ראוי למזוזה, היא חייבת והגדולה פטורה, ואם אין הקטן ראוי למזוזה, הגדולה חייבת והקטן פטור²⁵ (ב"י בשם תשובת אשכנזית והיא בת' מהרי"ל סי' צ"ט).

סעיף יט' - ארובה המחברת בין הבית לעליה:

שו"ע - "ארובה שבין בית לעליה, ועולים לה בסולם ועושים סביב הסולם היקף מחיצות פעמים למטה ברגלי הסולם ופעמים למעלה בראשו, ויש בו צורת פתח במקום שעושין אותו, חייב, ואם עשו למעלה וגם למטה, חייב בשתיים".

סעיף כ' - פתח נוסף בחדר האם חייב במזוזה:

שו"ע - "פתח שאחורי הדלת, אם יש לו פצים טפח, חייב במזוזה"²⁶.

סעיף כא - פתח אחד המחולק בעמוד באמצעו:

שו"ע - "פתח אחד, וחלקו בעמוד בנתיים, כל שיש היכר ציר בזה ובזה לצד העמוד, הרי הם כשני פתחים וצריך מזוזה לכל פתח. אבל כל שאין צירים לצד העמוד, אין העמוד מחלקו לשניים, שאינו אלא לנוי בעלמא"²⁷.

מרתף שיש לו שני פתחים:

מרתף שיש לו שני פתחים אחד גדול מהרחוב להכנסת חביות, והשני פתח קטן מהבית לכניסה ויציאה. **כתב המהרי"ל בתשובה:** אם הפתח הקטן ראוי למזוזה (גבוה י' ורחב ד'), הוא חייב והגדול פטור. **הטעם** - כיון שהתשמיש הקבוע הוא מהבית, ולא מהרחוב ששם משתמש רק לפעמים. ואם הפתח קטן ואינו ראוי, הוא פטור והגדול חייב. **הטעם** - אז הפתח הקטן נחשב כחור בעלמא, והגדול הוא עיקר הפתח. וכ"פ הרמ"א.

²⁶ **המקרה** - מדובר בחדר שיש לו פתח בקיר הדרומי שלו ופתח בקיר המערבי שלו וביניהם יש "פצים" דהיינו קיר קטן שמבדיל בין הפתחים. הכלל היוצא מכאן הוא - שכל שה"פצים" הזה הוא יותר מטפח הוא מחלק את שני הפתחים ולכן כל פתח חייב במזוזה. **וכן אומרת הגמרא במנחות לג' -** "פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח צריך מזוזה אחרת".

וכן הסביר שם רש"י: "כגון שיש במקצוע הבית פצים קבוע, ושני פתחים מחותכין אחד לדרום ואחד למערב. וקבע מזוזה בפנים בחלל פתח הדרומי, וכשהדלת סתומה הוי פתוח למערב אחורי הדלת. אם יש עובי בפצים המבדיל טפח בין פתח לפתח, צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי, הואיל ואין המזוזה בחללו. ואם לאו אין צריך מזוזה אחרת, שהרי כמונח באותו פתח עצמו".

ומכאן גם מגיע הסעיף הבא בשו"ע - "פתח אחד וחלקו בעמוד בינתיים - כל שיש היכר ציר בזה ובזה לצד העמוד [דהיינו שלכל אחד יש דלת בפ"ע] - הרי הם כשני פתחים וצריך מזוזה לכל פתח. אבל כל שאין צירים לצד העמוד [דהיינו - שזה פתח גדול שיש עמוד גדול באמצע שלו] - אין העמוד מחלקו לשניים שאינו אלא לנוי בעלמא".

דהיינו שאם זה פתח **באותו צד** אזי גם אם יש עמוד גדול מטפח שמפריד בין שני הפתחים - מספיקה מזוזה אחת אא"כ יש בכל פתח היכר ציר (כמו דלת) - ואם יש היכר ציר כזה אזי כל אחד בפני עצמו חייב במזוזה.

²⁷ **ראה סעיף קודם ובהערות עליו.**

וראה עוד הרחבה:

רשב"א: פתח אחד וחלקו בעמוד בנתיים - כל שיש היכר ציר בזה ובזה לצד העמוד, הרי הן כשני פתחים, וצריך מזוזה לכל פתח. אבל כל שאין צירים לצד העמוד, אין העמוד מחלקו לשניים, שאינו אלא לנוי בעלמא כעין חלונות שלנו, וחלון אחד נקרא ופתח אחד נקרא.

טור: דוקא אם פתח אחד לצפון ואחד למערב, אז צריך ב' מזוזות אם יש טפח בפצים ביניהם. אבל כאן שב' השערים הם באותה רוח, אפי' אם הפצים הוא ברוחב טפח, די במזוזה אחת.

וכ"פ השו"ע.

ב' שערים

סעיף כב' - חיוב שוכר במזוזה:

שו"ע - "השוכר בית בחוצה לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל, פטור ממזוזה שלשים יום. והשוכר בית בארץ ישראל, חייב במזוזה מיד, משום ישוב ארץ ישראל. (והוא הדין לשואל בית דינו כשוכר) (ב"י בשם הר"ר מנוח וכ"מ בש"ס)²⁸."

סעיף כג' - שוכר מעכו"ם:

שו"ע - "השוכר בית מעובד כוכבים, חייב במזוזה²⁹."

ט"ז: דוקא אם השערים לא נדלים זה מזה, די בשער אחד. אבל אם יש שער גדול וסמוך לו שער קטן, צריך מזוזה לב' השערים.

28 חיוב שוכר במזוזה:

למדנו בגמ' במנחות מד - "הדר בפונדקי בא", והשוכר בית בחוץ לארץ, כל שלשים יום פטור מן המזוזה, מ"כ ואילך חייב. אבל השוכר בית בא", עושה מזוזה לאלתר, משום יישוב דא".

ופירש"י מה הכוונה "משום יישוב ארץ ישראל" - "דלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפי' יוצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח מזוזה אחרת, ואפי' יוצא ממנה ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מזומנת במזוזה, ונמצאת א"י מיושבת".
והשו"ע פסק גמרא זו למעשה.

באחרונים עלו מספר נושאים לדין סביב סוגיה זו:

- ❖ **האם יכול לברך על מזוזה שנותן בתוך ל' יום:** פת"ש: למרות שאינו חייב במזוזה - אם רוצה רשאי להחמיר ולברך גם בתוך ל' יום, כמו לענין טלית שאולה שפטור כל ל' ורשאי לברך.
- ❖ **האם חיובו של השוכר במזוזה הוא מדאו' או מדרבנן? ונפק"מ:** רעק"א כתב ששוכר פטור מדאו', וחייב רק מדרבנן משום מראית עין דמחזי כשלו לאחר ל' יום. ולפי זה כתב בפת"ש שכל מקום שיש מחלוקת אם הוא חייב בכלל במזוזה או לא והשו"ע הביא את הדעה החולקת וכתבה במפורש מקום שנשים שוככות בו, בית שער שאינו צמוד לבית, ביהמ"ד, בית שאין לו דלתות וכד' - אפשר שהשוכר פטור מלברך [דהוי ספק דרבנן לקולא, כי שוכר חיובו מדרבנן, והשו"ע הזכיר ספק].
- ❖ **שואל דינו כשוכר:** כ"כ ר' מנוח שדין שואל כדן שוכר, וכ"פ הרמ"א - "והוא הדין לשואל בית דינו כשוכר".
- ❖ **מי ששכר בית תבן ועצים - האם חייב במזוזה?** כתב רעק"א שגם שוכר בית תבן ועצים, חייב במזוזה. ואף שלדעת הרמב"ם פטור, וא"כ הוי ספק דרבנן, דכיון שהשו"ע לא הזכירו, משמע שזו דעה דחויה ואין לחוש לה.
- ❖ **מי שיצא לאחר כ"ט יום וחזר - האם מונה מחדש או שמצטרף לימים שכבר היה שם:** פת"ש: יש להסתפק בכך, ושורש הספק - האם בעיני ל' יום רצופים. וייתכן שיש לדמות לדין טלית שאולה, ששם בעיני רצופים, ולכן אם החזיר בתוך ל' ולקח אח"כ, אינו מצטרף לחיבו.
- ❖ **מי שדעתו לדור שם כמה שנים - האם מחייב מיד במזוזה?** פת"ש: י"א שאם בדעתו לדור כמה שנים, הוא מתחייב מיד אף קודם ל' יום. אבל הפת"ש הכריע, שלעולם הוא פטור עד ל' יום.

29 האם השוכר בית מעכו"ם חייב במזוזה?

הראשונים נחלקו בכך:

- **רמב"ם:** גם אם ישראל שוכר בית מגוי, חייב ממזוזה.
  - **ר"י:** השוכר בית מגוי, פטור אפי' אחר ל' יום.
- השו"ע פסק כרמב"ם, וכתב הש"ך** שזה דווקא אם אין סכנה.

האם ישראל שיש לו שותפות עם גוי בבית - מחייב לשים שם מזוזה?

המקרה: ישראל ששכר מגוי, והמפתח אצל ישראל, אבל יש לגוי זכות ליכנס לבית, וצריך לבקש המפתח מישראל.
רעק"א: היתה סב' לחיוב, כיון שמחמת שימוש הישראל מיחזי כשלו. וכיון שהגוי לא יכול ליכנס בלי לבקש המפתח מישראל, א"כ לא חשיב כשותפות עם גוי. אבל אין זה מוכרח, וייתכן שחשיב כשותפות עם גוי, אלא שהתנו ביניהם שהגוי זקוק לבקש רשות מישראל. וכיון שחיוב שוכר רק מדרבנן, פטור מספק.

ואף אם אין במושכר דין חלוקה, ופעמים שכ"א מהם משתמש בכולה, יש להקל בשכירות כיון שזה מדרבנן, אף שבקנין מחמירים בזה.

סימן רפז' - איזה פתח חייב במזוזה:

סעיף א' - איזה פתח חייב במזוזה³⁰:

שו"ע - "אין הפתח חייב במזוזה אלא אם כן יש לו שתי מזוזות ומשקוף³¹".

סעיף ב' - פתח שיש לו קשת:

שו"ע - "בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות י' טפחים או יותר, חייב. ואם אין בו י"ט, פטור, מפני שאין לו משקוף³²".

האם קורת בטון חייבת במזוזה?

שאלתי את הגר"ז ביום טו' אלול תשע"ח על דבר מצוי מאוד והוא שבאמצע הבית יש "חגורת בטון" שיוצרת צורת הפתח מכיוון שהיא עושה 2 קורות ומשקוף שבולטים וא"כ הווי צורת הפתח ולכא' חייבת במזוזה, אבל מצד שני זה נמצא הרבה פעמים באמצע הסלון או באמצע חדר, כי ככה פעם עשו כדי להחזיק התקרה בבניינים של כמה קומות. – א"כ האם בצורת הפתח כזאת צריך מזוזה? **וענה הרב** - שזה לא חשיב צוה"פ שחייבת במזוזה מכיוון שאין הצורה הזאת נעשתה לצורך פתח אלא "לאחזוקי תקרה", וכדרך העולם בבניה לעשות בצורה הזאת כדי להחזיק את התקרה למעלה ולא בשביל צורת הפתח ולכן פטור ממזוזה.

פתח רגיל צריך 2 מזוזות ומשקוף כדי להתחייב במזוזה:

שכן למדנו בגמ' במנחות לג' - "הני פיתחי שימאי, פטורין מן המזוזה. מאי פיתחי שימאי? פליגי בה, חד אמר: דלית להו תקרה, וחד אמר: דלית להו שקופי."

ונחלקו הראשונים בהבנת הגמרא - מהי "תקרה" ומהי "שקופי" דבעינן תרוייהו כדי שייחשב פתח החייב במזוזה:

- **רש"י א:** תקרה - אסקופה עליונה, שקפי - מזוזות.
  - **רש"י ב:** תקרה - שאין הבית מקורה, שקפי - אסקופה עליונה. וכ"ד הרמב"ם.
  - **רא"ש:** האסקופה העליונה והמזוזות אינן ישרות, אלא אבן נכנס ואבן יוצא.
- ובשו"ע פסק כהסברו הראשון של רש"י: "אין הפתח חייב במזוזה, אלא אם כן יש לו שתי מזוזות ומשקוף".

❖ האם פתח שיש לו רק מזוזה אחת ומהצד השני המשך של קיר שיוצא מתוך הבית החוצה - האם חשיב 2 מזוזות להתחייב במזוזה?

כך למדנו בגמ' שם - "רב פפא איקלע לבי מר שמואל, חזא ההוא פיתחא דלא הוה ליה אלא פצים אחד משמאלא ועבידא ליה מזוזה. א"ל: כמאן? כר"מ, אימר דאמר ר"מ - מימין. משמאל מי אמר? דתניא: ביתך - ביאתך מן הימין. מאי ר"מ? דתניא: בית שאין לו אלא פצים אחד - ר"מ מחייב במזוזה, וחכמים פטורין. מאי טעמא דרבנן? 'מזוזות' כתיב. מ"ט דר' מאיר? א. כתוב מזוזות פעמיים, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. ב. כל מקום שנאמר מזוזות אינו אלא אחת, עד שיפרט לך הכתוב שתיים".

ובראשונים נחלקו כמי ההלכה?

- **רא"ש:** הל' כר"מ, שדי במזוזה אחת, ובתנאי שתהיה בימין, ושמואל יש קיר שממשיך החוצה[דומה לפתח שלנו בדירה במבוא קידה לכניסה ל"חדר מחשב"].
  - **רמב"ם:** הל' כחכמים, שצריך ב' מזוזות ממש ולא סומכים על קיר שיוצא.
- הלכה למעשה - מהשו"ע משמע שפסק כרמב"ם שכן כתב במפורש שפתח חייב רק כשיש לו 2 מזוזות.

אבל הש"ך הביא את שיטת הרא"ש וכתב למעשה - שבמקרה כזה - "יקבענה בלא ברכה"

ובט"ז כתב כש"ך ואמר - "פתח שאין לו אלא מזוזה אחת... אם המזוזה מצד ימין- חייב, ואם מצד שמאל- פטור..."

❖ מרתף וכד' שפתחו על האדמה:

כתב הנוב"י (הובא בפת"ש) - מרתף שפתחו הוא ברצפה, פטור ממזוזה, דבעינן פתח עומד.

32 פתח בצורת "כיפה" האם ומתי חייב במזוזה?

רמ"א - "וכל שכן פתח שאין לו גובה עשרה טפחים, דפטור ממזוזה³³ (כ"מ בטור ופוסקים עב"י) המנהג נתפשט במדינות אלו דרוב עולם סומכין על מזוזה אחת שעושין על פתח בתייהם, ואינו נכון, ואין להם על מה שיסמוכו, לכן כל ירא שמים יתקן ביתו כדינו בכל הפתחים החייבים³⁴, וכמו שנתבאר (מהרי"ל בתשובה ובהל' מזוזה)".

סימן רפח' - במה והיאך נכתבת:

סעיף א' - כתיבת שתי הפרשיות על דף אחד ביריעה אחת:

שו"ע - "כיצד כותבין את המזוזה, כותבין שתי פרשיות שמע (דברים ו, ד - ט) והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא) על דף אחד ביריעה אחת, ועושה לה ריוח מלמטה וריוח מלמעלה כמו חצי צפורן, ובתחלתה ישייר כדי לגול אותה אחר שתכרך³⁵. (ובסופה אין צריך להניח כלל) (טור)".

למדנו בגמ' בעירובין יא: "כיפה - רבי מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין (מפני שלמעלה בעיגול הוא מצר, ואינו רחב ארבעה, ואין פתח פחותה מארבע רוחב). ושוין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת (דהא יש בה עשרה גובה ברוחב ארבעה). כי פליגי - ביש ברגליה שלשה וגבוהה עשרה ואין רחבה ארבעה, ויש בה לחוק להשלימה לארבעה. רבי מאיר סבר: חוקקין להשלים, ורבנן סברי: אין חוקקין להשלים.

ופסקו הרי"ף והרמב"ם שהל' כחכמים, דהיינו - שכל שיש ברגליה עשרה - לכ"ע חייבים, וכל שאין בו פתח של ד' טפחים ברוחב לא הוי פתח החייב במזוזה.

ורש"י הסביר את שיטת חכמים - שגם אם מן הארץ זה מתעגל - יכולה להיות חייבת במזוזה - כל שיש רוחב של ד' טפ' בגובה עשרה טפ'.

ובשו"ע פסק כרמב"ם - "בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף - אם יש בגובה המזוזות י' טפ' או יותר - חייב, ואם אין בו י' טפ' - פטור מפני שאין לו משקוף".

דהיינו - לפי השו"ע - כדי שפתח עם כיפה יהיה חייב במזוזה - צריך שיהיו לו שתי קורות של גובה עשרה טפ' לפחות ומעל זה הכיפה.

אבל הש"ך והט"ז הזכירו שיטת רש"י - שאנחנו לא צריכים קורות ישרות אלא כל שיש רוחב של ד' טפחים בגובה עשרה טפחים הוי פתח שחייב במזוזה - אפילו שמתחילתו מהארץ הוא כבר מתעגל.

❖ איפה מניחים את המזוזה כשיש לנו פתח שיש בו קורות בגובה י' ישר ומעליהם "כיפה" = עיגול ברוחב ד' (ט"ז, ב'):

כתב הט"ז שיש להניח את המזוזה בשליש העליון של כל הפתח, שזה על העיגול. הטעם - אם יניח בשליש העליון של המזוזות הישרות, אז לפי רש"י זה מתחת לשליש העליון ופסול אפילו בדיעבד. אבל אם מניח בשליש העליון של כל הפתח, אף שמניח בעיגול שלפי הרמב"ם אינו חייב מצד עצמו במזוזה, מ"מ כיון שיש חיוב מזוזה מחמת המזוזות הישרות (גם לפי שיטת הרמב"ם), אזי גם העיגול שמעליהם הוא בכלל פתח לענין הנחת המזוזה.

❖ יש לשים לב שלא מניחים המזוזה במקום גבוה מדי:

כתב הט"ז - שבפתח גבוה, לא יניח את המזוזה למעלה מגובה כתפיו (מרדכי), כדי שתהיה נראית נגד עיניו.

³³ **פתח נמוך מ-י' טפ' פטור ממזוזה:** כ"כ הרמ"א, שכן אם בכיפה בעינין קורות בגובה י' - עאכ"כ שאם הפתח עצמו פחות מ-י' לא חשיב פתח ואין בו חיוב מזוזה.

³⁴ **וכ"כ הט"ז (ד')** - "שכל מי שנגע יראת אלקים בלבו ורוצה לישיב בטח ממורא רוחות רעות ח"ו - יעשה מזוזה לכל פתחיו".

³⁵ **השארית רוח בכתובת המזוזה:**

- **רוח מלמעלה ומלמטה לקלף:** למדנו בגמ' **במנחות לב** - "עושה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה. וכמה ריוח? כמלא אטבא דספירי", והסביר הרא"ש שהיינו כרוחב חצי צפורן, וכ"כ הרמב"ם. וכ"פ השו"ע - "ועושה לה ריוח מלטה וריוח מלמעלה כמו חצי צפורן" - דהיינו - זה בחלק העליון והתחתון של הקלף שכותב עליו. ובפת"ש כתב שבדיעבד אינו מעכב אם לא השאיר.

• ריוח בתחילתה (מצד ימין):

- **תוס':** מן הצדדים לא פירש. ושם כיון דכורך מאחד כלפי שמע, צריך לכתחילה כדי לגול בהיקף כעין ס"ת.

סעיף ב' - יכתוב הפרשיות בדף אחד:

שו"ע - "צריך לכותבה בדף אחד. ואם כתבה בשנים או בג' דפין, כשרה"³⁶.

סעיף ג' - כתיבה כסדרן:

שו"ע - "כתבה שלא על הסדר, אפילו שכח מלכתוב אות אחת, פסולה ואין לה תקנה"³⁷. ואין צריך לומר אם הקדים פרשה לפרשה"³⁸.

סעיף ד' - כתבה בשני עורות:

שו"ע - "כתבה בשני עורות, אף על פי שתפרן, פסולה"³⁹.

▪ **הגה"מ:** אין להניח ריוח בתחילת הקלף, מכיוון שהמנהג לכתוב 'שדי' על הקלף שיהיה נראה מבחוץ, ואם יניח קלף כדי לגול יהיה ה'שדי' מכוסה על ידי הקלף שהשאר. אבל אם יעשה נקב בקלף כנגד שם 'שדי' שיהיה נראה, מהני.

למעשה כתב השו"ע - "ובתחילתה ישייר כדי לגול אותה אחר שתכרך", **והרמ"א הוסיף** - "ובסופה א"צ להניח כלל".

אולם, בפת"ש כתב לצדד באלו שכלל לא משאירים רווח בתחילתה - שאין למחות בידם, כיון שהם סומכים על הפוסקים שכתבו שלא להניח (כמו **הגה"מ**), כדי ששם 'שדי' לא יהיה מכוסה, ולעשות נקב בקלף זה גנאי. ומטעם זה בסתם אין להניח קלף, אא"כ במקום שנהגו להניח.

³⁶ כתיבה על דף אחד או על כמה דפים:

הראשונים נחלקו ע"פ הגמרא במנחות לג' - האם כתיבה על אותו עור בדפים שונים - כשר או פסול?

לשיטת **תוס'** פסול רק אם כתבה על ב' עורות נפרדים, ואילו **לפי לרש"י** פסול אפי' אם כתבה על עור אחד בב' דפים.

והלכה כתב הב"י: שלכתחילה יש להחמיר כרש"י ולכתוב בדף אחד, אבל בדיעבד כשר אם כתב בכמה דפים, אם הכל בעור אחד. וכ"פ **השו"ע** - "צריך לכתבה בדף אחד ואם כתבה בב' או בג' דפין - כשרה".

³⁷ תקנה ע"י גרידה:

כתב הש"ך שכוונת השו"ע שאין תקמנה היינו דוקא ע"י תליה, כיון שהיו שלא כסדרן. אבל יכול למחוק את כל מה שכתב ממקום החיסרון והלאה, ואז יכתוב מחדש את האות שדילג ואת מה שלאחריה, דבכה"ג חשיב כסדרן.

³⁸ החובה לכתוב כסדרן:

כתוב במכילתא שאם "כתבן שלא כסדרן - יגנזו", וכ"פ **השו"ע** - "כתבה שלא על הסדר - אפילו שכח מלכתוב אות אחת - פסולה ואין לה תקנה, ואין צריך לומר אם הקדים פרשה לפרשה".

שיטת הט"ז - שאם הקדים פרשה לפרשה, כגון שכתב "והיה" לפני "שמע" - יש מקום לומר שכשר:

הט"ז כתב בדעת תוס' - שעיקר הבעיה של "לא כסדרן" הוא ביו פסוק לפסוק או מילה למילה, אבל אם הקדים לכתוב פרשיית "והיה" ל"שמע" - לא הוי פסול שהרי אינן סמוכות, וכמו שמי שהתפלל ק"ש והתבלבל בין פסוקים - צריך לחזור, אבל אם הקדים פרשה לחברתה - בדיעבד יצא כי אינן צמודות בתורה - ה"ה הכא.

³⁹ מקור הדין בגמ' **במנחות לג' - וכתב רעק"א** - שאם תפרן לפני הכתיבה - כשר גם לדעת הרמב"ם. ודוקא אם כתב אותם על ב' עורות ואח"כ תפרן יחד, אז פסול.

סעיף ה- עיבוד העור לשמה:

שו"ע- "צריכה עיבוד לשמה, לכתחלה. אבל במקום שאם ימתין לעור מעובד לשמה יתבטל מהמצוה, יכתבנה על עור שאינו מעובד, הנמצא, ויקיים המצוה מיד בעוד שמבקש עור מעובד לשמה⁴⁰."

סעיף ו'- על מה כותבה:

שו"ע- "כותבה על הקלף או על הגויל, כשרה. לא אמרו: דוכסוסטוס, אלא למצוה. (וקלפים שלנו כשרים לכל) (מרדכי הלכות קטנות)⁴¹."

סעיף ז'- דין הדיו והכתיבה במזוזה כדין ס"ת:

שו"ע- "דינה לענין הדיו והכתיבה והתגין של שעטני"ז ג"ץ, כמו בספר תורה⁴²."

⁴⁰ עיבוד העור לשמו:

נחלקו הראשונים האם דין "לשמה" בעיבוד העור שייך גם במזוזה או רק בס"ת ובתפילין:

- **רא"ש:** גם במזוזה צריך עיבוד לשמה, כמו בתפילין וס"ת.
- **רמב"ם:** במזוזה א"צ עיבוד לשמה. **והוא לומד זאת מ-2 עניינים:** א. כיון שנא' בגמ' (מנחות מב:) שתפילין אין ניקחין אלא מן המומחה, ואילו מזוזות ניקחין מכל אדם, משמע שבמזוזה א"צ עיבוד לשמה. ב. כיון שדין עיבוד לשמה נא' בפ' רק לגבי ס"ת ותפילין, ולא נא' לגבי מזוזה.
- **והסברא ע"פ הרמב"ם-** כיון שס"ת ותפילין הם חובת הגוף תדירא, לכן החמירו בהם שצריך עיבוד לשמה לעשות להם חשיבות יתירה, וכך יזהר בעיבודן ויעמדו ימים רבים. אבל מזוזה אינה חובת הגוף אלא חובת הבית, ולכן לא החמירו בה להצריך עיבוד לשמה.

הלכה למעשה- האם בעיני עיבוד לשמה בעור המזוזות:

- **ב"י:** לכתחילה צריך עיבוד לשמה. אבל במקרה שאם ימתין לעור מעובד לשמו יתבטל מהמצוה, יכתבנה בינתיים על עור רגיל ויקיים המצוה לדעת הרמב"ם עד שימצא עור אחר. וכ"פ השו"ע.
- **והוסיפו הט"ז והש"ך-** שמ"מ לא יברך אם כתבה על עור שלא עובד לשמה, כיון שלשאר הפוסקים זה פסול.
- **אבל הב"ח חלק וכתב חידוש-** שלא ישים מזוזה בכלל. משום שאם ישים המזוזה הפסולה שלא עובדה לשמה, יש לחוש שלא ידאג לשים אח"כ כשרה במקומה. וכן מבואר בירו' שאין לקרות בצבור בחומש במקום שאין ס"ת, דדוקא אם לא יקראו כלל - מפני עוגמת הנפש יטרחו לקנות תורה.
- **אולם הש"ך** הכריע כשו"ע, שיש להניח המזוזה הפסולה, דכדאי הרמב"ם לסמוך עליו בשה"ד.

על מה כותבים את המזוזה:

גמ' (שבת עט:) הלכה למשה מסיני: תפילין על הקלף, ומזוזה על דוכסוסטוס⁴¹.

ועוד למדנו שם: "רבי מאיר היה כותבה על הקלף, מפני שמשמרת".

וכתבו הרי"ף, והרמב"ם- שלכתחילה צריך לכתוב על דוכסוסטוס למצוה, אבל בדיעבד על קלף כשרה.

וכ"פ השו"ע- לכתחילה למצוה יכתוב על הדוכסוסטוס, אבל גם על הקלף והגויל כשרה.

האם צריך לכתוב מזוזה מתוך הכתב:

הגמ' במגילה יח: אומר-תפילין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב. מאי טעמא, מיגרס גריסין⁴².

וכתב הט"ז שאף שלענין תפילין כתב הטור שלכתחילה יש לכותבם מהכתב, לענין מזוזה יש להקל אף לכתחילה, כיון שפר' שמע והיה שגורות יונת, שאומרים אותם פעמיים בכל יום. ומ"מ יש לכותבם מתוך ספר מוגה, כדי שלא יטעה בחסירות ויתירות.

השו"ע לא הזכיר דין זה שאין חובה לכתוב מזוזה מותר הכתב. והט"ז ביאר שהוא לא הזכיר מכיון שבפועל נכון לכותבם מתוך ספר מוגה,

סעיף ח- חובת שרטוט:

שו"ע- "צריכה שרטוט. ואם כתב בלא שרטוט, פסולה"⁴³.

סעיף ט'- שיהיו שיטותיה ישרות:

שו"ע- "כותב כל שיטותיה שוות, שלא תהא אחת ארוכה מחברתה. ואם האריך בשיטה אחת יותר מבאותה שלפניה, ובאותה שתחתיה קיצר יותר מבאותה שלפניה ולפני פניה, כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה או כזנב או כעיגול".

סעיף י- כתיבת "על הארץ":

שו"ע- "על הארץ" (דברים יא, כא) יכתוב בראש השיטה אחרונה, ולא יכתוב בה יותר".

סעיף יא'- כמה שורות יעשה במזוזה:

שו"ע- "נהגו לעשותה כ"ב שיטין"⁴⁴.

סעיף יב'- כותבים בימין:

שו"ע- "צריך לכתבה בימין, כמו בתפילין".

אבל הש"ך כתב שהשו"ע באמת סובר דלא בעינן מתוך הכתב, כיון שזה שגור בפה, ולא הזכיר זאת כאן מכיוון שסמך על מ"ש בהל' תפילין (סימן לב'), שגם בהם יש פר' 'שמע' 'והיה'.

⁴³ **שרטוט:**

החובה לשרטט את המזוזה קודם שכותב נלמדת בגמ' במגילה יח: - "והלכתא: מזוזות צריכין שרטוט". ובב"י כתב שבמזוזה לכו"ע פסול אם כתבה בלא שרטוט. ודוקא בס"ת פליגי (לתוס' כשר ולרמב"ם פסול).

וכ"פ השו"ע - "צריכה שרטוט ואם כתבה בלא שרטוט - פסולה". והב"ח כתב שצריך שרטוט לשמה.

- ❖ **האם מהני שרטוט לאחר הכתיבה:** רעק"א כתב שלא מהני לשרטט לאחר שכתב בלא שרטוט. ואפי' אם כתב בין שרטוט לשרטוט, לא מהני שיעשה כעת שרטוט, וזאת משום שהלמ"מ שצריך שרטוט.
- ❖ **אם שרטוט בבדיל ואחר הכתיבה שרטוט בקנה:** רעק"א כתב שיש להסתפק בזה. דיש מקום להכשיר, כיון שהכתיבה היתה בהכשר עם שרטוט, וכעת גם השרטוט עצמו הוא כדינו. ואף ששרטוט בקנה רק לאחר שנמחק השרטוט של הבדיל, ובינתיים לא היה משורטט, י"ל שגם בזה אין חיסרון, כיון שבדיל היה לשרטוט. ולמעשה צ"ע.

⁴⁴ **כתיבת סוף המזוזה:**

גמ' במנחות לא:- "על הארץ" - בשיטה אחרונה. א"ד: בסוף שיטה, ואיכא דאמרי: בתחלת שיטה. מ"ד בסוף שיטה, 'כגובה שמים על הארץ' (כדי שיהו שמים על הארץ, דמשמע כדכתיב כי כגובה שמים על הארץ כן יאריך ימיכם). ומ"ד בתחילת שיטה, כי היכי דמרחקא שמים מארץ (בעי ארחוקי ארץ משמים, דהכי משמע כי היכי דמרחקא שמים מארץ כן יארכו ימיכם)".

וכתבו הרי"ף והרמב"ם שנהגו לכותבם בתחילת שיטה אחרונה, ואחריה לא יכתוב יותר. וכ"פ השו"ע.

אבל פת"ש כתב שבדיעבד אם שינה וכתב באופן אחר מהמבואר בגמ', אינו פסול.

סעיף יג'- יניח פרשה סתומה בין "שמע" ל "והיה":

שו"ע- "ריוח שבין פרשת שמע (דברים ו, ד - ט) לפרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא) מצוה לעשות פרשה סתומה. ואם עשאה פתוחה, כשרה, לפי שאינה סמוכה לה בתורה⁴⁵.

סעיף יד'- כורכה מסופה לראשה:

שו"ע- "כורכה מסופה לראשה, מאחד (דברים ו, ד) כלפי שמע (דברים ו, ד)".

סעיף טו'- הוספת מילים ושמות במזוזה:

שו"ע- "אסור להוסיף בה מאומה, אלא שמבחוץ כותבין: שדי, כנגד תיבת והיה (דברים יא, יג) שבפנים⁴⁶".

רמ"א- "וי"א נגד הריח שבין הפרשיות (טור בשם הרא"ש ומרדכי ה"ק ורמב"ם והגה"מ בשם סה"ת), וכן נוהגין, ומניחים נקב בקנה נגד שם שדי, שיהא נראה מבחוץ (שם במרדכי והגמ"י). עוד נוהגין לכתוב מבחוץ: כוז"ו במוכס"ז כוז"ו⁴⁷ נגד ה' אלהינו ה' (דברים ו, ד) (טור) ויהפוך אלה האותיות מתיבת המזוזה, כדי שיגיע כל אות נגד האות שמתחלף בו באלפ"א בית"א (הגהמ"י), אבל בפנים אין להוסיף שום דבר על ב' פרשיות⁴⁸ (טור ורמב"ם)".

⁴⁵ ריוח שבין "שמע" ל"והיה" יהיה לכתח' כפרשה סתומה:

הגמ' במנחות לא: אומרת- "חזינא ליה לרב הונא, שעשה פרשיותיה סתומות. מיתיבי, אמר רשב"א: ר"מ היה עושה פרשיותיה פתוחות. אמרתי לו: רבי, מה טעם? אמר לי: הואיל ואין סמוכות מן התורה. והאידינא נהוג עלמא בסתומות. רב נחמן בר יצחק אמר: מצוה לעשות סתומות, ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי, ומאי פתוחות דקאמר רשב"א? אף פתוחות".

ופסקו הרי"ף והרמב"ם כרב נחמן בר יצחק- שלכתחילה יעשה סתומה, ובדיעבד גם פתוחה כשרה, וכ"פ השו"ע.

וכיצד עושה סתומה?

הש"ך(י') מסביר שלמעשה א"א לעשות גם כרא"ש וגם כרמב"ם, מכיוון שלפי שיטת הרא"ש צריך לסיים את פרשת "שמע" בתחילת השורה ואז להשאיר ט' אותיות ולהתחיל אחרי כן באותה שורה את "והיה"- מכיוון ש"והיה" צריך להיות בתחילת שורה אלא יעשה כרמב"ם- שישאיר לפני "והיה" ט' אותיות ואת "והיה" יתחיל בתחילת השורה(ה-7)

⁴⁶ כתיבת ש-ד-י:

רא"ש: נוהגים לכתוב 'שדי' מבחוץ. **וכתב הב"י** שמקורו מספר הזוהר, שזה מועיל לשמירה מפני המזיקין, **ובד"מ הסביר שזהו ר"ת "שומר דירת ישראל"**. וכ"פ השו"ע- "שמבחוץ כותבין ש-ד-י כנגד תיבת והיה שבפנים".

⁴⁷ כתיבת כ-ז-ו ב-מוכס-ז כ-ז-ו:

הרא"ש כתב שנוהגים לכתוב שם זה של י' אותיות הסמוכות לאותיות של ה' אלהינו ה', וכותבים אותם כנגד המילים הללו.

הב"י כתב שעכשיו לא נהגו לכתוב כן, **ובשו"ע** לא כתבו. **אבל הרמ"א הביאו**, וכתב שנוהגים לכותבם, כל אות כנגד אות שמתחלפת בו **(הגה"מ)**.

⁴⁸ שמות מבפנים:

הרא"ש והרמב"ם כתבו שמותר לכתוב שמות רק מבחוץ, ואסור לכתוב שמות מבפנים משום שנראה כאילו מכין לעשות מהמזוזה קמיע, ולא עושה אותה לשם מצוה.

אולם, ספר היראים כתב שמותר לכתוב שמות גם מבפנים, וזה לתוספת שמירה.

השו"ע והרמ"א כתבו כרמב"ם: שו"ע- "אסור להוסיף בה מאומה. **וברמ"א**- "אבל בפנים אין להוסיף שום דבר על ב' פרשיות".

ובכס"מ כתב הטעם- שצריך לעשות המזוזה לשם מצות ה' ולא ל, והשמירה תבוא ממילא ע"י קיום המצוה.

סימן רפ"א - מקום קביעותה וכיצד נקבעת וברכתה:

סעיף א' - ברכת המזוזה:

שו"ע - "בא לקבעה, יניחנה בשפופרת של קנה או של כל דבר ויקבענה במקומה ויברך: אקב"ו לקבוע מזוזה. ולא יברך בשעת כתיבתה. (והקובע ב' או ג' מזוזות, מברך ברכה אחת לכולן) (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א) ⁴⁹".

סעיף ב' - מקום קביעת המזוזה:

שו"ע - "איזהו מקום קביעתה, בתוך חלל של פתח, בטפח הסמוך לחוץ⁵⁰, (ואם שינה, אינו מעכב, ובלבד שיניחנה במזוזה עצמה) (טור), בתחלת שליש העליון גובה השער. ואם קבע למעלה מזה, כשרה, והוא שירחיקנה מהמשקוף

⁴⁹ ברכת "לקבוע מזוזה":

הרמב"ם כתב שצריך לברך בשעת הקביעה, ולא בשעת הכתיבה, מכיון שקביעתה היא המצוה, וצריך לברך בגמר עשיית המצוה (מנחות מב:). וכ"פ השו"ע.

❖ קבע מזוזה קודם שדר בבית (פת"ש):

כיוון שמזוזה חובת הדר היא- יש לדון מה הדין במי שבא לקבועה קודם שהוא דר בבית:

- **מג"א** - אפשר שלא יברך בשעת קביעת המזוזה, כיון שעדיין לא התחייב במצוה, אבל כשידור בבית יברך 'לדור בבית שיש בו מזוזה'.
- **ברכ"י**: לא יברך כשנכנס לדור בו, דלא תקנו ברכה אלא על קביעת המזוזה.

❖ אם הסיר המזוזות לבדיקה- האם צריך לחזור ולברך כשקובעם:

- **ברכ"י**: יש להסתפק אם צריך לחזור ולברך כשקובעם שוב.
- **פת"ש** - לכא' אינו צריך לחזור ולברך כמו אדם שפושט טליתו עמ"נ להחזירה יותר מאוחר, אבל אולי יש לחלק כיון שיתכן שהמזוזות ימצאו פסולות, ולכן לא חשיב שהסירם ע"ד לחזור ולקובעם.

❖ מזוזה שנפלה מעצמה:

פת"ש: צריך לברך כשקובעה שוב, כמו בנפלה טליתו.

❖ מדוע לא מברכים "שהחיינו" בקביעת מזוזה:

הש"ך כתב שאין לברך "שהחיינו" במזוזה, כיון שמברכים שהחיינו באחד מב' תנאים:

- א. מצוה קבועה הבאה מזמן לזמן - ומצות מזוזה אינה כזו.
- ב. דבר שיש בו שמחה - כגון בטלית ובגד חדש כיון שלובשו. ואילו כשנכנס לדירה- הוא שמח בדירה עצמה ולא במזוזה ולכן לא שייך למצוות המזוזה ברכה "שהחיינו" על השמחה.

⁵⁰ יקבענה בטפח החיצון(שבועובי הפתח) הסמוך לרה"ר:

גמ' (מנחות לג:): מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר. מאי טעמא? רבנן אמרי: כדי שיפגע במזוזה מיד, רב חנינא מסורא אומר: כי היכי דתינטריה. ופירש"י: אם היה עובי החלל ד' טפחים או ה', יניחנה בחלל טפח הסמוך לרה"ר. וכ"פ השו"ע.

אם לא נתן בטפח החיצון- בדיעבד אינו מעכב: הטור כתב שלתת בתוך הטפח החיצון אינו מעכב בדיעבד, **והסביר הב"י** - כיון שלש' הגמ' היא 'מצוה', משמע שזה לכתחילה ולא לעכב, וכ"פ הרמ"א: "ואם שינה אינו מעכב ובלבד שיניחנה במזוזה עצמה".

וצריך שהמזוזה תהיה דווקא בתוך חלל הפתח:

כן למדנו בגמ' במנחות לב:- "מצוה להניחה בתוך חללו של פתח. פשיטא, בשערך אמר רחמנא (מקום סגירת השער)! ס"ד אמינא, הואיל ואמר רבא: מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כמה דמרחק מעלי, קמ"ל. וכ"פ השו"ע.

ובגמ' שם למדנו- שאם הניחה אחורי הדלת- "אין בה מצוה": "הניחה אחר הדלת - סכנה ואין בה מצוה".

טפח⁵¹. וצריך לקבעה על ימין הנכנס⁵². (ואין חילוק בין אם הוא אטר יד או לא⁵³) (מרדכי ה"ק). ואם קבעה משמאל, פסולה⁵⁴.

וכתב הנמוק"י שזה מעכב - היינו שהניחה מחוץ למזוזות השער, ופסולה כיון שבעיני דרך ביאתך, וליכא. וכן משמע מהרמב"ם שהוא מעכב בדיעבד.

אבל הטור כתב - שאינו מעכב, דלשון הגמרא הוא רק שאין זה מצווה, דהיינו מצווה מן המובחר, אבל לא שזה פסול.

השו"ע כתב - "איזהו מקום קביעתה? בתוך חלל של פתח" (ולא הזכיר אם זה מעכב בדיעבד או לא), **אבל הרמ"א כתב** - "ואם שינה אינו מעכב, ובלבד שיניחנה במזוזה עצמה".

הש"ך כתב שמשלשון הרמ"א משמע שפסק כטור - שלדעתו גם אם הניחה אחורי הדלת, כשר בדיעבד. **אבל לדעת הרמב"ם והשו"ע** פסול בדיעבד, ולכן למעשה יש לחזור ולתקנו. וכ"כ הפת"ש. ואולם, כתב הש"ך בשם ס' "מעדני מלך" - שבתים הפתוחים לרחובות הגויים ומניחים שם המזוזות מאחורי הדלת מפני הסכנה, **יכולים לסמוך על דעת הטור והרמ"א**.

51 חובת הרכקה של טפח מהמשקוף?

נחלקו הראשונים האם דברי שמואל שיש לתת את המזוזה רק מהשליש העליון יש להם גם הגבלה מלמעלה שלא לקרב יותר מדי למשקוף:

- **רא"ש**: א"צ להרחיק טפח מהמשקוף, ויכול להניחה בכל השליש העליון. [ב"י - טעמו כיון שדוקא לדעת רב הונא צריך להרחיק טפח, אבל לדעת שמואל החולק א"צ].
- **רמב"ם**: צריך להרחיק טפח מהמשקוף. [ב"י - טעמו דלא פליגי האמוראים והתנאים אלא אם יכול להניחה למטה משליש העליון. אבל לכו"ע צריך להרחיק טפח מהמשקוף, ובזה לא פליגי. וכ"מ לדעת ר' יוסי דמדמה מזוזה לתפילין שמניחה בגובה זרועו, והרי תפילין אינו בסוף גובהו ממש אלא מרוחק קצת, וא"כ ה"ה למזוזה].

להלכה פסק השו"ע כרמב"ם - "ואם קבע למעלה מזה כשרה - והוא שירחיקנה מהמשקוף טפח". ובט"ז כתב שהטעם כמו בתפילין - מה קשירת תפילין אינה בגובה ממש למעלה אף כתיבה צריכים להרחיק טפח מהמשקוף.

בדיעבד: כתב הט"ז - שאם לא הרחיק טפח מהמשקוף למעלה - **בדיעבד כשר**.

52 צריך לקבעה על ימין הנכנס:

חובת קביעת המזוזה בצד ימין נלמדת בגמ' **במנחות לד.** - "ביתך" - ביאתך מן הימין. מאי תלמודא? אמר רבה: דרך ביאתך מן הימין, דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר. רב שמואל בר אחא אמר, מהכא: 'ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקב חור בדלתו, ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא איש בית ה'".

וכן פסק השו"ע - "וצריך לקבעה על ימין הנכנס". והסכימו הפוסקים שדין זה מעכב גם בדיעבד, וכ"כ בשו"ע - "ואם קבעה משמאל - פסולה".

53 קביעת המזוזה בצד ימין היא אפילו לאיטר יד:

כתב המרדכי - שקביעת מזוזה לעולם בימין, גם לאיטר יד, מכיוון שבשונה מתפילין שזו מצוה לעצמו בלבד, הרי מזוזה היא מצוה לשימור כל בני הבית - ולכן הולכים ע"פ רוב בני הבית.

אפילו איטר שגר לבד, או בית שכולם בו אטרים - יקבעו המזוזה בצד ימין: הש"ך כתב שאין חילוק בדבר, וגם בכה"ג ניח המזוזה בצד ימין, מכיוון שדוקא בתפילין שהיא מצוה שבגופו יש ללכת אחר טבעו של כל אדם, אבל במזוזה שהיא מצות הבית יש ללכת אחר ימין כל אדם.

54 מקום הנחתה בגובה:

בשליש העליון:

סעיף ג' - היכר ציר:

שו"ע - "מי שחולק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרשות הרבים, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, במקום שעושה החור שבסף שציר הדלת סובב בו ומעמיד שם הדלתות, הוא הבית, ובדרך ימין שנכנסים לו, קובעים אותה"⁵⁵.

למדנו בגמ' במנחות לג. - "אמר שמואל: מצוה להניחה בתחלת שליש העליון. ורב הונא אמר: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למזוזה. מיתיבי: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למזוזה, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: וקשרתם וכתבתם, מה קשירה בגובה, אף כתיבה בגובה. בשלמא לרב הונא, הוא דאמר כר' יהודה, **אלא לשמואל** דאמר כמאן? לא כר' יהודה ולא כר' יוסי! לעולם כרבי יוסי, ומאי תחילת שליש העליון דקא אמר? להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר משליש".

הפוסקים פסקו כשמואל, אבל נח' בפ' דבריו למסקנת הגמ' - האם מצריך בדווקא בתחילת השליש העליון או שכוונתו שכשר מהשליש העליון ולמעלה:

- **רא"ש:** למעשה יכול להניחה בכל השליש העליון עד המשקוף, ודוקא למטה משליש העליון א"צ להניחה. **ב"י** - דעתו דלמסקנת הגמ' שמואל לא התכוין לומר שצריך דוקא בתחילת שליש העליון, אלא העיקר שלא ירחיק יותר משליש, אבל בכל השליש העליון כשר לכתילה.
- **רמב"ם:** לכתילה צריך להניחה בתחילת השליש העליון, אבל בדיעבד בכל השליש העליון כשרה. **ב"י** - דעתו דלמסקנת הגמ' שמואל לא התכוין לומר שתחילת השליש העליון הוא לעיכובא, אלא שכל השליש העליון הוא לעיכובא, ודוקא אם הניחה למטה מהשליש העליון פסול. ומ"מ לכתילה צריך להניחה בתחילת השליש העליון.

הלכה למעשה - היכן מניח המזוזה:

- **השו"ע פסק כרמב"ם** - "איזהו מקום קביעתה... בתחילת שליש העליון גובה השער, ואם קבע למעלה מזה - כשרה[משמע שרק בדיעבד זה בסדר א.ה.], והוא שירחיקנה מהמשקוף טפח".
- **אבל הש"ך פסק כרא"ש**, שכך נראה עיקר בגמ', **וכ"ד רוב הפוסקים. וכתב שכן מנהג העולם שאין מניחים בתחילת שליש העליון, אלא בגובה הפתח.**
- **בברכ"י כתב ע"פ האריז"ל** שיש לנהוג כשו"ע.

בדיעבד אם הניח מתחת לשליש מהגובה:

- **הב"י כתב בשם הרמב"ם** שאם הרחיקה מלמעלה יותר משליש - אפילו בדיעבד פסול.
- **אבל הטור כתב שבדיעבד אינו מעכב.**

אם הפתח גבוה:

הבבלי לא חילק בין פתח גבוה לנמוך, אבל הירושלמי חילק שכל היכא שהפתח גבוה הרבה - יקבע המזוזה כנגד כתפיו.

הראשונים נחלקו האם הירושלמי חולק על הבבלי או משלים אותו:

- **תוס':** הירושלמי חולק על הבבלי.
- **מרדכי:** יש להסתפק אם היר' חולק על הבבלי, מזה שהבבלי לא חילק בין פתח גבוה לנמוך. ומ"מ בודאי שאין להניחה למעלה מכתפיו. דאין להניחה במקום שאינה נראית. וכמ"ש הגמ' שיניחנה בטפח הסמוך לרה"ר כדי שיפגע בה מיד.

להלכה - הט"ז והש"ך הביאו את הפוסקים הללו - שבפתח גבוה - קובע את המזוזה כנגד כתפיו.

היכר ציר:

דין "היכר ציר" מובא בגמ' במסכת מנחות לג. - "במזוזה הלך אחר היכר ציר. היכי דמי? כגון פיתחא דבין תרי בתי, בין בי גברי לבי נשי".

סעיף ד' - כיצד קובע אותה אל הקיר:

שו"ע - "כיצד קובעה, ימסמרנה במסמרים במזוזות הפתח, או יחפור בה חפירה ויקבענה בה"⁵⁶. ולא יעמיק לחפור טפח בעומק, שאם עשה כן פסולה"⁵⁷.

סעיף ה' - תעשה ולא מן העשוי:

שו"ע - "קבעה במזוזות הפתח, בעודה תלושה, ואחר כך חברה לפתח פסולה"⁵⁸.

ופירש שם רש"י - "אדם שחולק ביתו, חציו להילוך אנשים המחזרין בביתו, וחציו לאשתו לעשות מלאכתה בהצנע, ויש פתח בין זו לזו ופתח לכל בית לרה"ר. ואמרי' לקמן מזוזה דרך ימין לביאה ולא ליציאה. והכא בפתח שבין זו לזו, לא ידעין הי' ליחשוב ביאה והי' ליחשוב יציאה, אלא הלך אחר חור שבסף שציר הדלת סובב בו - ההוא צד שהחור בו חשיב בית, ודרך ימין כשנכנסין בו נותנין מזוזה".

וכ"פ הרא"ש והשו"ע.

והסברא לענ"ד - שהמקום בו עושים את החור כדי להכניס בו את הציר זה נחשב תוך הבית כי אדם לא יכול לעשות ציר בחלק החיצוני לבית שלו, וזה גם לא נראה טוב. לכן המקום בו עשו את הציר זה מסמל שזה תוך הבית וממילא קבעים את המזוזה לפי הכניסה למקום הזה.

מקרים שונים:

- ❖ **במקום שידוע שבית אחד עיקר והשני הוא טפל ומשמש אותו - לא הולכים אחר היכר ציר:** **מרדכי:** הולכים אחר היכר ציר דווקא כשב' הבתים הם עיקר במידה שווה, ולכן אין להבחין ביניהם מהיכן נכנסים ומהיכן יוצאים, ואז הולכים אחר היכר ציר. אבל במקום שברור שבית אחד עיקר יותר מהב', כגון מבית לחדר שעיקר התשמיש וההילוך הוא מהבית לחדר - אז לא הולכים אחר היכר ציר, אלא הכניסה היא מהבית העיקרי לחדר, וצריכים לקבוע מזוזה בימין הכניסה לחדר. וכ"כ הט"ז והש"ך.
- ❖ **בית שיש לו חצר:** **ט"ז:** אם החצר סתומה מכל צדדיה ויש לה פתח רק לבית - אז החצר נחשבת כחדר, וצריך לעשות מזוזה בימין הנכנס לחצר, בלי להתחשב בהיכר ציר. אבל אם יש לחצר פתח נוסף למבוי ורה"ר וכדו', אז החצר והבית שקולים, ויש ללכת אחר היכר ציר.
- ❖ **מעזרת גברים לעזרת נשים בביכ"ס:** **פת"ש:** יש לקבוע המזוזה בימין הכניסה לעזרת נשים, ואינו תלוי בהיכר ציר. **הטעם** - 1. נשים לא נכנסות לעזרת גברים. ואף כשיש ברית רק מושיטים התינוק מיד ליד, ולא נכנסים. והתינוק עצמו לא נחשב, כיון שאינו הולך בעצמו. 2. השמש נכנס לעזרת נשים להניח מפה ונרות. 3. לפעמים יש כינוסים באמצע היום בעזרת נשים.

נתינתה בתוך חפירה שמעמיק בפתח:

בגמ' במנחות לג: נאמר - "העמיק לה טפח - פסולה", **וכתב הטור** - שדווקא טפח פסול, אבל פחות מכך - יכול לעשות חפירה בפתח ולהניח בו המזוזה, וכ"פ השו"ע - "או יחפור בה חפירה ויקבענה בה, ולא יעמיק טפח בעומק - שאם עשה כן - פסול".

ובפת"ש כתב שמ"מ יש יותר מצוה לקבועה במסמרים.

אם אין המזוזה נראית - פסול: **הפת"ש** כתב שאם עושה חפירה צריך להקפיד שהמזוזה תיראה, או שיעשה סימן לכך שיש שם מזוזה. אבל אם המזוזה לא נראית, וגם אין לה היכר וזכר, לא מקיים המצוה אפילו אם היא מונחת במקומה.

⁵⁷ הטור **כתב** שיקבענה במסמרים, וכ"פ השו"ע - "כיצד קובעה? ימסמרנה במסמרים במזוזת הפתח", **ובש"ך** כתב שאם קובעה באופן זמני, א"צ לקבועה במסמרים. **ובפת"ש(ו) כתב** "דלמצוה צריך שתהא קבועה במסמרים".

האם אפשר לקבוע בדבק חזק? בהרבה מהשותי"ם של האחרונים כתבו - שיכול לקבוע בסיד ובדבק וזה אפילו לכתחילה, ואמנם בשו"ת משנה הלכות החמיר בכך אבל ניכר שכתב דבריו כי חשש שהדבק חלש והמזוזה תיפול, אבל היום שנותנים דבק חזק מאוד נראה שגם לסברתו יהיה מותר.

קבעה תלושה וחיברה:

סעיף ו' - כיצד מניחים את המזוזה:

שו"ע - "צריכה להיות זקופה, ארכה לאורך מזוזת הפתח, ויכוין שיהא שמעו⁵⁹ (דברים ו, ד) דהיינו סוף הגלילה, לצד חוץ".

רמ"א - "וכן נהגו (ב"י). אבל י"א שפסולה בזקופה, אלא צריכה להיות שכובה, ארכה לרוחב מזוזת הפתח (טור) והפוסקים בשם ר"ת. והמדקדקין, יוצאין ידי שניהם, ומניחים אותה בשפוע ובאלכסון (טור) והגהות מיימוני ומהרי"ל ות"י ס"י נ"ב), וכן ראוי לנהוג, וכן נוהגין במדינות אלו. ויכוין שיהא ראש המזוזה, דהיינו שמע (דברים ו, ד) לצד פנים, ושיטה אחרונה לצד חוץ"⁶⁰.

מנחות לג: "העמיד לה מלבן של קנים, חותך שפופרת ומניחה. לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך והניחה, אבל חתך והניח ולבסוף העמיד - פסולה, תעשה - ולא מן העשוי". וכ"פ השו"ע - "קבעה במזוזת הפתח בעודה תלושה ואח"כ חברה לפתח פסולה".

ובאחרונים הוזכרו הנושאים הבאים:

- ❖ **קבע המזוזה כדין ואז הסיר את הדלת עם המזוזה כדי לבנות מחדש את אותו הקיר, ואז החזיר אותה (רעק"א):**
  - **מהר"א ששון:** אם אח"כ חזר והניח את הדלת והפתח עם המזוזה - אפילו באותו כותל - יהיה פסול משום תומ"ה.
  - **מג"א:** דוקא אם קבע אותו בבית אחר פסול משום תומ"ה, כיון שלדידו הוא תחילת העשייה. אבל אם קבעו במקומו הראשון שבו היה - כשר, ואין כאן פסול תומ"ה, כיון שמתחילה נעשה בהכשר.
- ❖ **קיר שא"א לחבר אליו מזוזה ורוצה להדביק המזוזה לבסיס מעץ שאותו יחבר לקיר(פת"ש):**

כגון - מזוזת הבית שעשויה מאבן, וא"א לקבוע בה המזוזה, אלא צריך לחבר לה בסיס עץ ועליו לקבוע המזוזה. והוא קבע תחילה את המזוזה בתלוש על בסיס העץ, ואח"כ מחבר אותם למזוזת הבית: **כתב הפת"ש** שבכה"ג קיים המצוה, ואין בזה משום תומ"ה (נ"ל: כיון שלא קבע המזוזה במזוזת הבית עצמה, ולא גרע מבית מזוזה).

⁵⁹ הכוונת מילת "שמע" כלפי חוץ:

- בירושלמי מובא** - שצריך שיהא שמע שלה רואה את הפתח. **ודין זה תלוי למעשה במחלק' רש"י** - תוס' בצורה הנחת המזוזה:
- **לפי רש"י** הכוונה במה שאמרו ששמע יהיה כלפי חוץ - היינו שמעמיד המזוזה כאשר 'שמע' הוא לצד חלל הפתח, ולא לצד הקיר וכ"פ השו"ע.
  - **אבל לפי תוס'** הכוונה היא שכשמשיב את המזוזה - צריך שתהיה השורה האחרונה כלפי רה"ר, והשורה הראשונה (שמע) היא כלפי הפתח, וכ"פ הרמ"א, והוסיף - **שאם עושה באלכסון כמדקדקים - יהיה השמע כלפי תוך הבית.**

⁶⁰ אופן הנחת המזוזה:

האם המזוזה צריכה להיות עומדת או שוכבת?

הגמ' במנחות לג, א' - **אומרת** - "עשאה כמין נגר - פסולה".

ונחלקו הראשונים מהו אותו "נגר" שאם הניחו כך המזוזה פסולה:

- **רש"י, רמב"ם, רא"ש:** "נגר" הוא שעושה חור קטן בקיר ודוחף אליו את המזוזה כשהיא שוכבת, כמו ארון קבורה בקיר, ורק אם הניח אותה זקופה לאורך הפתח - כשרה.
  - **תוס':** העמדת מזוזה ישר - אין זה דרך כבוד, וחשיב קבורת חמור, וכן הס"ת והלוחות שבארון היו שוכבים ולא עומדים. ולכן אם הניח את המזוזה זקופה לאורך הפתח - פסולה. ואם הניחה בשכיבה - כשרה.
  - **טור** - המדקדקים עושים כשתי השיטות ומניחים אותה באלכסון.
- להלכה פסק השו"ע כרש"י וסיעתו** - "צריכה להיות זקופה ארכה לאורך מזוזת הפתח..."

סימן רצ' - שלא לכתוב אותה על גליון ספר תורה:

סעיף א' - אין עושים מזוזה מס"ת או תפילין שבלו:

שו"ע - "ספר תורה או תפילין שבלו, אין עושין מהם מזוזה. ואין כותבין אותה על גליוני ספר תורה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה"⁶¹.

רמ"א - "אבל מותר לתקן הס"ת עצמה עם גליונותיה"⁶², אם אי אפשר לתקנה בענין אחר והיה צריך לגנוזה בלאו הכי (מהר"מ פאדואה סימן פ"ד). אבל אם אפשר לתקנה בענין אחר, אף על פי שהספר תורה מגוילין ורוצה לדבק עליה קלפים, לא יחתוך הגליונות לתקנה, דאין אסור לתקנה מבחוץ בקלף אף על פי שהס"ת מגוילין (ג"ז שם)".

אבל הרמ"א כתב שי"א שפסולה בזקופה... "והמדקדקים יוצאים ידי שניהם ומניחים אותה בשפוע ובאלכסון, וכן ראוי לנהוג, וכן נוהגים במדינות אלו".

- ❖ **אם אין מקום להעמיד המזוזה בשיפוע - יעמידנה זקופה:** כתב הפת"ש - אם המזוזה צרה וא"א להעמיד שם המזוזה בשיפוע, יש להעמיד המזוזה בזקיפה. דגם הרמ"א לא כתב להחמיר להעמיד בשיפוע אלא במקום שאפשר.
- ❖ **ואם אין מקום כלל להעמיד המזוזה בפתח הדלת, אפילו בזקיפה:** כתב הפת"ש - שאם אין מקום אפי' להעמידה בזקיפה - יעמידה סמוך לפתח, וסופה מוטה באלכסון לכיוון הפתח, וראשה באלכסון ירחיק מהפתח.

להשתמש בקלף של ס"ת ותפילין למזוזה:

גמ' במנחות לב. - "ספר תורה שבלה, ותפילין שבלו - אין עושין מהן מזוזה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה". וכ"פ השו"ע.

ובנוב"י כתב שאפי' שלא נשאר שום רושם מהכתב ביריעות הללו, אסור לכתוב עליהם מזוזה.

❖ התחיל לכתוב על היריעה שורות של ס"ת ונפסל בשם - האם מותר להשתמש בו לתפילין/ למזוזה:

- **א"ר:** אסור לכתוב על היריעה שנשארה מזוזה. **הטעם** - כיון שחשיב צר ביה ואזמניה, וזה דומה למה שאסר הרמב"ם בגליון ס"ת.
  - **נו"ב:** אסור לכתוב עליה מזוזה, אבל אין למחות ביד המקל לכתוב עליה תפילין.
- ❖ **אם ס"ת פסול בחסירות ויתירות - האם נחשב שירד מקדושתו ומותר לכתוב בו תפילין/מזוזה:** כתב החת"ס - אף שחשיב שאין עליו קדושת ס"ת לענין שמותר למוכרו, אבל לענין לכתוב עליו מזוזה אסור. **הטעם** - אפי' ס"ת שבלה ולא ראוי למצותו כלל, גם ללמד בו תינוקות, אסור דחשיב הורדה מקדושה. וכ"ש ס"ת פסול שאפשר לתקנו ולקרות בו כהלכתו בצבור וללמוד בו.

⁶² האם מותר לתקן ס"ת עם הגליון שלו עצמו - דהיינו עם אותם גליונות שעדיין לא כתב עליה שיחתוך אותם ויתקן איתם:

- ❖ **אם הס"ת עצמו בלה ואין איך לתקנו אם לא שיטלו מהיריעות שלו ויחתכו אותם כדי לתקנו:** הרמ"א כתב ע"פ מהר"ם פדואה - אם צריך לתקן הס"ת, וא"א לתקנו ע"י קלף אחר, ויצטרך לגונזו - מותר לתקנו ע"י היריעות שלו, אף שצריך לחותכם ולהדביקם. אבל אם אפשר לתקנו ע"י קלף אחר, אף שהס"ת עשוי מגויל והוא ידביק עליו חתיכות של קלף - זה עדיף, ולא יחתוך הגליונות שלו כדי לתקנו (מהר"ם פדואה).

וכתב החת"ס: שאם א"א לתקנו עכשיו, אבל יש לצפות שימצאו בעתיד אפי' קלף כדי לתקן הספר, א"כ אסור לחתוך ממנו היריעות כדי לתקנו. **הטעם** - כיון שיוכלו לתקנו בעתיד, א"כ הגליונות הללו עתידים להיות חלק מקדושת גוף הספר, ואסור להורידם מקדושתם ולקוץ אותם כדי לתקן.

- ❖ **האם מותר לתקן ספר תורה אחר: חת"ס:** אין להתיר אלא לתקן את אותו הספר שחתכו ממנו היריעות, אבל אסור לחתוך יריעות מספר אחד כדי לתקן ספר אחר, אף שא"א לתקנו באופן אחר. **הטעם** - כיון שלא נעשה מעיקרא לתשמיש הס"ת הזה.

❖ בדיעבד - אם השתמש ביריעות להדבקה לחומרא:

המקרה: קצץ יריעות מס"ת פסול באיסור, והשתמש בהם להדבקה על יריעות ס"ת שנתפרו כדינם, אלא שנהגו הסופרים להחמיר ולהדביק בהם עוד מטלית. יש בזה ב' נידונים:

א. האם מותר להשתמש בספר הזה?

סימן רצא' - מזוזה מתי נבדקת ומי חייב בה:**סעיף א' - תדירות בדיקת מזוזה:**

שו"ע - "מזוזות יחיד נבדקת⁶³ פעמים בשבע שנים. ושל רבים, פעמים ביובל⁶⁴".

חת"ס: לכו' היה צריך לאסור לקרוא בספר הזה, כיון שנעשה בעבירה. אבל בכה"ג קלקלתו תקנתו, שהשתמש ביריעות לדבר שאינו לצורך מדינא. דכיון שהספר היה כשר בלא"ה, ולא השתמש ביריעות כדי להכשיר את הספר, ולכן אין לומר שהספר נעשה כשר ע"י עבירה.

ב. האם יש חשש לבזיון היריעות כשיפלו?

חת"ס: יניח הספר כמות שהוא ולא יסיר את היריעות הללו. ואין לחוש שהם יפלו במשך הזמן ולא ידעו שהם מגליוני ס"ת, כיון שישראל קדושים ונוהגים קדושה בכל דבר המחובר לס"ת.

מה נחשב לבדיקה?⁶³

בפת"ש כתב בשם החת"ס - שכל אחד יכול לבדוק בעצמו, וא"צ למסור לבדוק המומחה בחסרות ויתירות. ומ"מ צריך לעיין בכל אות אם לא נרקבה, כיון שהכתב עשוי להתרקב ולבלות במשך הזמן.

- ❖ **אין דין "חזקה" כשבדק חלק מהמזוזות:** כתב הפת"ש - שאפי' אם קבע את כל המזוזות שלו ביחד, ובדק ג' מתוכן ונמצאו כשרות - אפ"ה צריך לבדוק את כל שאר המזוזות דלא כל המקומות שוים, וייתכן שבמקום של שאר המזוזות יש יותר לחוש לרקבון וכדו'.
- ❖ **אם קשה להוציא המזוזה לבדוקה ורוצה פשוט לתת לידה מזוזה כשרה - אסור:** כתב הפת"ש דבכה"ג אסור להוסיף מזוזה חדשה על הישנה משום בל תוסיף.

כל כמה זמן חייבים לבדוק מזוזה:⁶⁴

מסכת יומא, יא, א' - "מזוזות יחיד נבדקת פעמים בשבוע, ושל רבים פעמים ביובל".

ופירש"י: צריך לבדוק המזוזה, שמא נרקבה או נגנבה. ובשל רבים אין להטריח עליו הרבה, שאם תטרח יהא כל אחד אומר יעשו חבירי'. וכ"פ השו"ע.

מה נחשב "רבים": אלא שיש לדון מה נחשב בגדר "רבים" שחייבים לבדוק פעם ביובל?

רש"י כתב שם - שערי חצירות ומדינות ועיירות. ומתוך כך השיב החת"ס בתשובה-שאם יש בית של הרבה שותפים - גם זה חשיב כשל יחיד ולא כשל רבים, אלא רק שערי שכונה, מדינה וכדו'. דהיינו - דברים ציבוריים.

סעיף ב' - השוכר דירה:

שו"ע - "השוכר בית מחבירו, השוכר חייב לקבוע בה מזוזה ולתקן מקום קביעותה"⁶⁵. (ואפילו שכר הבית בחזקת שיש לה מזוזה, לא הוי מקח טעות) (ב"י בשם הרב רבינו המנוח). וכשיצא, לא יטלנה בידו⁶⁶. (ואם הקפיד על מעותיה, השני צריך לשלם לו) (ב"י בשם הרב מנוח). ואם שכר הבית מעובד כוכבים, או ששכרו לעובד כוכבים, נוטלה ויוצא".

רמ"א - "ועובד כוכבים שבקש שיתנו לו מזוזה, ורוצה לקובעה בפתחו, אסור ליתנו לו (כך השיב מהרי"ל). ונראה לי דמ"מ במקום דאיכא למיחש משום איבה, ושירע משום זה לישראל, שרי (כנ"ל)".

סעיף ג' - הכל חייבים במזוזה:

שו"ע - "הכל חייבים במזוזה, אפילו נשים ועבדים, ומחנכים את הקטנים לעשות מזוזה לפתחיהם"⁶⁷.

⁶⁵ השוכר בית חייב לתת מזוזה:

החייב במזוזה מוטל על השוכר ולא על בעל הבית, שכן מזוזה "חובת הדר" היא, כפי שלמדנו בגמ' בב"מ קא:- "המשכיר בית לחבירו - מזוזה על מי? אמר רב משרשיא: מזוזה חובת הדר היא!"

ופירש"י: דדרשין 'ביתך' - דרך ביאתך (מנחות לד.), למי שנכנס ויוצא לה, זה הדר בה. וכ"פ השו"ע.

❖ מי ששכר בית שיש בו מזוזה ונכנס אליו- האם חלה עליו חובת הברכה?

רעק"א כתב שהשוכר צריך לברך על המזוזה, אף שהיא כבר היתה קבועה שם, כי עכשיו כשהוא נכנס- זו מצוה חדשה עבורו בבית הזה. והסביר הפת"ש שהכוונה היא שיברך 'לדור בבית שיש בו מזוזה', ולא יברך 'לקבוע', שהרי לא קבוע.

אבל בברכ"י כתב שלא יברך השוכר דלא תקנו ברכה אלא בקביעת המזוזה- והרי היא כבר קבועה.

ובאותו אופן נחלקו לגבי בנ"א שיצא לתקופה ארוכה מביתו ועכשיו חוזר- אם צריך לברך בשנית. ולמעשה- אין לברך כי סו"ס הברכה היא על קביעת המזוזה והרי היא כבר קבועה.

⁶⁶ כשיוצא מהבית- לא יטול המזוזה:

למדנו בגמ' בבב"מ שם- "כשהוא יוצא - לא יטלנה בידו ויוצא".

והסביר תוס' שהוא משום שנותן מקום למזיקים להכנס- "אע"ג דאמר שמואל דמטילין מבגד לבגד, גבי מזוזה אסור - לפי שהמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה, וכשנוטלה כאילו מזיק אותן שידורו בבית". ובפת"ש כתב שאפילו אם מיד כשנוטל יתן מזוזות אחרות ואין את הטעם שלא לתת שהות למזיקים- מ"מ אסור משום דלא פלוג רבנן.

אבל אם הוא שוכר מגוי או משכיר לגוי- מותר לו לקחת את המזוזה, ואפילו אם הגוי משכיר לישראל כתב בפת"ש שגם בזה מותר ליטול מהדירה את המזוזה.

❖ אבל אם לא מוצא מזוזה אחרת לבית החדש: כתב הפת"ש שאפשר להקל וליטלה מהבית הישן, כיון שקובעה מיד בבית החדש (ויסמוך בשעה"ד על דעות הראשונים, שאם קובעה מיד בבית אחר, מותר ליטלה).

❖ אם מכר אדם את הבית ולא כתב 'כל מה שבתוכו'- האם יכול לגבות דמים עבור המזוזות שמשאיר או שלא: כתב הפת"ש: המוכר לא יכול ליטול את המזוזות או לבקש דמים עבורם, אלא הלוקח זכה בהם. הטעם - בגמ' יש ספק אם כשמכר הבית בסתם, מכר בזה גם דברים שמחוברים ביתדות, והוא איבעיא דלא איפשיטא, ולכן הדין המע"ה. ולכן בעלמא הלוקח לא יכול להוציא מהמוכר המוחזק (כמ"ש השו"ע ריד, יא). אבל במזוזה הוא להיפך, כיון שבב"א המוכר לא יכול להיות מוחזק במזוזות דאסור לו ליטלם כמו בשוכר- אם לא התנה במפורש- אינו יכולה להוציאם א"כ מביא ראיה.

⁶⁷ הכל חייבים במזוזה:

כן למדנו במשנה בברכות דף כ' - "נשים ועבדים וקטנים חייבין במזוזה", ופירש"י: משום שאין זו מ"ע שהז"ג, ועוד שנשים בעו חיי ובמזוזה כתיב "למען ירבו ימיכם".